[የመጽሐፍ ጭምቅ] ገብረህይወት ባይከዳኝ (ነጋድራስ)፡ መንግስት እና የህዝብ አስተዳደር
[BOOM SUMMARY] Gebrehiwot Baykedagn (Negadrass): Mengist Ena Ye Hizb Astedader [Government and Public Administration] (=Also translated into English by Tenkir Bonger in 1995 as "State and Economy of Early 20th Century Ethiopia: Prefiguering the Political Economy." by Karnak House.)

ɓY binyam HAILEMESKEL Kidane, April 27th, 2021 GC.

ደራሲ፦ ገብረህይወት ባይከዳኝ (ነጋድራስ)፤
Author:- Gebrehiwot Baykedagn, (Negadras);

እርእስ፦ መንግስት እና የህዝብ አስተዳደር፤
Title:- Mengist Ena Ye Hizb Astedader

የመጽሐፍ አይነት፦ ኢ-ልብወለድ (ስነምጣኔ እና አስተዳደር)፤
Type of Book:- Non-fiction (Economics and Administration);

እትም፦ 1916 ዓም. መጀመሪያ ታተመ፤ ይህኛው ሁለተኛው እትም 1967 ዓም. ነው።
Publication:- 1916 EC., 1st ed., Now 2nd ed., 1967 EC.,;

አታሚ፦ ንግድ ማተሚያ ቤት፤
Published at:- Nigd Printing House;

ገጽዎች፦ ፤ (አስራ፦ሥድስት ምእራፍዎች)
Author:- , (Sixteen Chapters)

የንባብ ፉክክር ገደብ፦ ሚያዚያ 19 እስከ ሰኔ 04 ቀን 2013 ዓም.።፡
rEADING cHALLENGE Limits:- April 27, to June 12 of 2021 GC.,

የቅኝአገዛዝ ወጥመድ የኢኮኖሚ ቀውስ

"አንዲት የዱር አውሬ አሳዛኝ እንስሳ፣

አዳኞች ከበዋት አምልጣ ካሰሳ፣

በአንድ ዋሻ ውስጥ ገብታ በነፃነት ስትኖር፣

አዳኞች አጥተዋት ተስፋ ቆርጠው ነበር።

ዳሩ ምን ይሆናል ያጋጣሚ ነገር፣

ውሃ ጥም ረሃብ ሲጠናባት ችግር፣

ውሃ ለመጎንጨት ቅጠል ለመበጠስ፣

ለምለም ሳር ለማግኘት ጫካውን ስታስስ፣

ከወንዝ ባሻገር አዳኞች አይተዋት፣

በእሩምታ ተኩሰው በአንዲት ምት አስቀሯት።

አላመለጠችም ያን ያክል ተጨንቃ፣

ሞተች ያች እንስሳ፣ አበቃላት በቃ። (ከ፡ሚ)

አውሬ እንደእሚጠመድ በአንዲት ቁራጭ ስጋ፣
ብዙ የአፍሪካ አህጉር በእርዳታ ፍለጋ፣
እንዲወድቁ ሲባል ባልታሰበ አደጋ፣
ቅኝ ሀገር ገዢነት ወጥመዱን ዘረጋ፣
ከእዚህ ስውር ወጥመድ ብርቱዎች ሲያመልጡ፣
ደካሞች በመስመጥ ወደታች ዘቀጡ፣
ለዚህ ማሽነፊያው የድል መሰረቱ፣
ከኢንዱስትሪ እድገት ጋር አርሶ እያመረቱ፣
ራስን በራስ መቻል ወሳኝ ነው ስርአቱ።፡

መጋቤ አእላፍ መከከብ አጥናው፤ *ሁለገብ የአእምሮ ማዝናኛ፣* (1976) ገ. 62፣

[Book Summary] መጽሐፍ ጭምቅ

በደፈናው ሲጨመቅ

ዋናዋና የመንግስት ተግባርዎችን ዘርዘር ዘርዘር አድርጎ፣ ሰላም ማስጠበቅ፣ እውቀት እና መሰረተልማት ማሟላት፣ ለአንድ ሀገር ትልቁ የእድገት መሰረት ስለእዚህ ከፍተኛው የመንግስት ስራዎች ናቸው በማለት እሚያብራራ ነው። የስነምጣኔ ተፈጥሮን እና መነሻውን ወደ ኑባሬ-ተፈጥሮ (state of nature) በመስረግ ከመሰረቱ ጀምሮ ያብራራ አለ።

የኢትዮጵያ መንግስት፣ ህዝቡን በእውቀት እንዲያለማ፣ ሀገሩን በመሰረተልማት እንዲያስተሳስር፣ የውጭ ንግዱን በዘረዘረው ስልት እንዲቆጣጠር፣ መጽሐፉ በዝርዝር ይመክር አለ። የውጭ ሀገር እድገት በስነምጣኔው እንዴት እንደአደገ በመግለጥ አብራርቶ፣ ኢትዮጵያም መንቃት ከአልቻለች፣ አርነት እና የነገ ተስፋዋን በማጣት በአደጋዎች መሆኗን፣ ስለእዚህ መጪትውልዷም የእሚከፋ ጉዳት የእሚደርስበት መሆኑን እንዴት እንደ እሚከወን ይገልጥ አለ።

ስለ ስራ፣ ዋጋ፣ ስነምጣኔ፣ ገበያ፣ ግብር፣ አለምአቀፍ ንግድ፣ መሰረተልማት፣ እውቀት፣ ህዝብአሰፋፈር፣ የስነምጣኔ አጀማመር፣ መንግስትአዊ አስተዳደር፣ ወዘተ. አስተሳስሮ ለማብራራት እሚጥር ነው።

ትርክት ጭምቅ በእየምእራፉ [Story Summary by Chapter]

ይድረስ

የደራሲው ወዳጁ አቶ ጳውሎስ መናምኖ ስለ መጽሐፉ ሲያብራሩ፤ ደራሲው በወጣትነት አራት አመትዎች ቀድሞ (በ 1910 ዓም. መጽሐፉን ጽፈው ገና ለህትመቱ ግን ሳያሰናዱት ስለሞቱ፤ ተበታትኖ የተጻፈውን ሰብስበው በመተየብ ለሀገር እና ህዝብ ለውጥ አጋዥ ሆኖ እንዲቀርብ ደራሲው እንደ አለመው እንዲሳካለት፤ ልጁን ወጪ ችሎ ከማስተማሩ በተጨማሪ መታሰቢያ እንዲሆነውም ሁሉ መጽሐፉ በንጉሡ ወጪ እንዲታተም ይህን ሁሉ የአቀረቡት ጦማር ለንጉሡ ይቀርብ አለ።

መቅድም

የሰው ፍጥረት ተወልዶ እስኪሞት እና እንደማህበረሰብእ ሲገኝ፣ አስገራሚ እውነታው፣ ምንም ቢያለያየው በአንድ ስርወ-ስርአት ግን እሚሰነብት ነው። ይህም፣ ከአገኘ ተመችቶት ከአላገኘ ሳይመቸው ይኖር አለ እሚለው ነው።

ለሰው ሁሉ አምላክ ተመሳሳይ አድርጎ የሰጠው መልሚያ እና መጥፊያ ነፃ ፈቃዱን ነው፤ እሚለማው ወይም ህዝብ እሚጠፋው በገዛ ፈቃዱ ሆኖ አለ ማለት ነው። ስለእዚህ፤ የልማት ወዳጅ ህዝብ በአንዳንድ ሰው ጥፋት ሊጠፋ አይችልም። እንደ ህዝብ ልማት እማይሻም፤ በአንዳንድ ሰው ልማት ጥረት አይለማም።

የህዝብ አስተዳደር ትምህርት ሲባል፤ ህዝብዎች እሚድኑበት እና እሚጠፉበትን መንገድ እሚያሳይ ነው። ይህን ለማወቅ እስከማብቂያው አንብበው።

አንደኛ ምእራፍ

እስቴር ሶምሎ፤ ጀርመንአዊ ሊቅ፤ የመንግስት (በሀገር ኑሮ ጣልቃ እሚያስገቡት) ተግባርዎቹን ሲዘረዝር ይህን አለ። ፩) በህዝቡ ከእኖሩ መሀከል አንዳንዱ ጉልበተኛ ሌላውን ጎድቶ እንደ አሻው እንዳይኖር፤ ዜጋዎቹን ሁሉ የአከባብር - የአስተፋፍር - እና አብሮ የአኗኑርአቸው አለ።፪) ወደ እውቀት እና ሀብት እንዲደርሱ በህግ እና ደምብ ይወስድአቸው አለ። ፫) የቆዩለት የህዝቡ ጥቅምዎች እንዳይጠፉ መጠበቅ እና አዲስ ጥቅም እንዲገኝ ደግሞ በህግ እና ስርአት የአስገድድ አለ።

የህዝብ ሀብት (ብልጽግና) እና እውቀት ከበዛከ፣ ፩) መንግስት ኃይሉ ይጨምር አለ፤ ፪) እሚሰበስበው ግብሩ በዝቶ ብዙ ይገነባ አለ፤ ፫) አዋቂ ተሿሚዎች የአገኝ አለ፤ ፬) ሽፍታ እና ባላጊዎችን በቶሎ ቀጥቶ የአጠፋ አለ፤

በምትኩ መሀይምነት እና ድኻነት ሲበዛ መንግስትም ኃይለ-ቢስ ይሆን አለ፤ በውጭ ሀገርዎች ቀርቶ በሀገር ውስጥ (በህዝቡ) አይከበርም።

መንግስት ለህዝብ ሰላም እና ጥበቃ ሲሠጥ፤ ህዝብ በምላሹ መንግስት የእሚገባውን ይፈጽምለት አለ።

የተለያየ ነገድ የአለበት ሀገር ከሆነ መንግስቱ ማድላቱ ትክክለኛ የአልሆነ ነው። በቀረ ቶሎ ወዳቂ ነው።

እሚኖረው ህዝብ በግል እና በህብረት ለጥቅሙ ይንቀሳቀስ አለ። ግን፣ አንዳንዱ ወገን ተለይቶ ጎጂ አይሁን። ለምሳሌ፤ ሽማ ሰሪ ከህዝቡ ሳለ፣ ሽማ ከውጭ ገዢ ከተገኘ ነዋሪው እንዳይጎዳ ቀረጥ በአምጪ እና ሻጪው መጨመር የውይይገባ አለ። ልዩልዩ ጥቅምዎች በህዝቡ ስለአሉ፣ ከመንግስት ውጭ መጋጨት አለ። ስለእዚህ ቁጥሩን እማይነግሩት አስፈላጊ መጠን የአለው ደንብ እና ህግ አስፈላጊ ግን ነው።

ለተማረ ህዝብ እሚጠቅመው ደንብ፣ ለአልተማረው ጎጂ ሊሆን ይችል አለ። ዛሬ የወጣ ደንብ ህዝቡ ሲማር እና ሲበለጽግ መቀየር ይፈልግ አለ። ደንብ በጊዜ መቀየር አለበት።

መልካሙን አስተዳደር ለመገንዘብ ከተፈለገ፣ ሰው ተፈጥሮውን እና እዚህ የደረሰበትን መንገድ ማወቅ አስፈላጊ ነው። ቀጠለን ያንን እናስቀድም እና እንይ።

ሁለተኛ ምእራፍ

ሰው ሲፈጠር ትልቅ አእምሮ ተሰጠው። ያንን ተገልግሎ ትልልቅ እውቀት አካብቶ በጊዜ ብዛት ሃያል ፍጥረት ሆነ። ያ በከፍተኛ ትግል ተፈጸመ። ሰው ስስንት ዘመን በምድር እንደኖረ ቀድመን ብናውቅ ስለ አስተዳደር ታሪኩም ስለእምንነዘብ ያንን እንከውን።

ሰው 150,000 ዘመንዎች መኖሩ ተረጋግጦ እንደ አለ በአውሮፓ ሊቃውንት ይነገር አለ። በአውሮፓ፣ ምስር ሀገር፣ ወዘተ. የተገኙ የተለያዩ ቅሪትዎች፣ እና መረጃዎች እሚያረጋግጡት፣ ረዥም ዘመን ሰው እንደ ነበረ ነው። መጽሐፍ ቅዱስ ሰባትሺህ አካባቢ ዘመንዎች ቀድሞ ሰው ተወለደ ቢለንም፣ በአምላክ አንድ ቀን አንድ ሺህ አመት ነው በእኛ እሚለው መላምትም ያንን አስተካክሎ ሊያስማማው ይችል አለ።

በደፈናው፣ የሰው ታሪክ በእርገደጠኛነት ታሪኩ በእሚታወቀው እና በእማይታወቀው ተብሎ በሁለት በሰፊው ይከፈል አለ። በእማይታወቀው ክፍል፣ ሶስት ዘመንዎች አሉ። የደንጊያ፣ መዳብ፣ እና ብረት ዘመንዎች።

በመከራ፣ በለውጥ ሂደት፣ በዝግመት፣ ዘመንዎች አልፈው፣ ዛሬ ወደ አለንበት እየተቀራረብን መጣን። ሰው እውቀቱን አከማችቶ የተሻለ ከዋሻ እና ደን መኖሪያዎችን እና መሳሪዎችን ጭምር በማካበት እየአደገ መጣ።

<u>ሶስተኛ ምእራፍ</u>

የሰው አስተዳደር እንዴት እንደተለወጠ ለማወቅ፣ አሜሪካአዊው ሊቅ ካሬ እንደ አለው ይህን እናስብ። አንዲት ሚስት ብቻ ይዞ መሳሪያም ሳይሸከም አንድ ወንድ ወደ አንድ ደሴት ሲሰደድ እንሳል። እዛ በባዶው ሲኖር፣ ለመሰልጠን ይገደድ አለ። እሱ እና ሚስቱ በጥቂቱ ሰልጥነው፣ በልጅ እና ልጅልጅ እየባሱ በመሰልጠን፣ ሰዉ ሲበዛ ወደ ስልጣኔ በተሻለ የአድጉ አለ።

ይህ እሚሆነው በእውቀት፣ እና መሰናክል በፍ ነው። ብዙ እውቀት እና ሀብት የአገኘ፣ ብዙ ይሰለጥን አለ። ሰፊ ሀገር በሂደት ይፈጠር አለ።

አራተኛ ምእራፍ

አንድ ማህበረሰብእ ከላይ እንደ አለው ከአደገ፣ ቀጣዩ ነጥብ ሀገር እና ሀገር እና ግንኙነትአቸውን መመልከቱ ነው። ያ እሚፈጠረው፣ በተለያዩ ምክንያትዎች ነው። አንዱ ካንዱ የተራራቀ ማህበረሰብ ይግባባ ይነጋገድ አለ። መልሶ ሽፍታ ይመጣ አለ። መንግስት ይፈጠር አለ። ስምምነት ይሆን አለ። መልሶ እውቀት እና ሀብት ሲያሳድግ ሁሉን ሰላም ማጣት ግን፣ ወደ ጦርነት ከአደረሰ ጦርነት ሁሉን የአበላሸው አለ። የተደረሰበት እውቀት ሀብት ጠፊ እሚሆነው በጦርነት ነው።

ስለ አክሱም አብነት ሲያደርግ፣ በጭንጫ እና በረሀ ታላቅ ከተማ የፈጠሩት በአቅራቢያው ለም እና ደን በአቅጣጫው ሁሉ ስለነበር ግንንኙነቱን በእነዛ መስርቶ መሀከሉን አክሱም ለመከወን ነው ብሎ መላምቱን ሰጠ። ከአክሱም ጀምሮ እስከ አሁኑ ዘመን በኢትዮጵያ የተነሱ ዋናዋና ስልጣኔዎችን አንስቶ ጦርነትዎች እንደ ጎዱአቸው እና ጦርነት የስልጣኔ ጸር መሆኑን፣ ሰላም ፍለጋ እሚበተን ህዝብ እውቀት እና ሀብቱን እንደእሚያጣ ወዘተ. በአጭር የሰውን የኢትዮጵያ ታሪክ ንድፍ የአስረዳ አለ።

<u>**አምስተኛ ምእራፍ፡** </u>የስራ ሚዛን እና የዋጋ ትርጉም በ፫ ይከፈል አሉ።

አርእስት፡- ሰው በመጀመሪያ ተገዢዋ ሳለ ምድርን በዘመንዎች ብዛት እና በመሳሪያዎቹ የተነሳ ገዢዋ ሆነ። በሂደት መሳሪያዎቹን ማበላለጥ ላይ በቃ። እንዴት? በ፫ ከፍሎ ያዩዋል።

፩) የስራ መለያኪያ = ዋጋን እሚወስኑት እቃውን እስኪገኝ የአለው መሰናከል እና መጠነድካሙ ናቸው። [አንድ ነገር እሚገኘው በአነሰ ድካም እና ጥረት፣ እና ጊዜ ከሆነ፣ ዋጋው ትንሽ እየሆነ ይሄድ አለ። በከበደ ጥረት፣ በተደጋገመ ስራ፣ እሚገኝ ከሆነ፣ የበለጠ ዋጋ አለው። ለምሳሌ፣ የደሴቱ ነዋሪ፣ ፍሬዎች ከዛፍ ሁሌ ሲለቅም ቀላል ዋጋ አለው። ከመሳሪያ ውጭ ማደን ስለአልቻለ ስጋ አምሮት እንደቀረ ቀስት መሳሪያ አበጅቶ በመድከሙ የተነሳ ማደን ይቀልለት አለ። በማደን ደግሞ እማይገኝ አውሬ እና አስቸጋሪነቱ ታክሎ፣ በደፈናው ሲጠቀለል፣ እጅግ የበዛ ዋጋ ስጋው ከፍራፍሬ የበዛ ይሆንበት አለ። ጠብመንጃ ሲፈለስፍ እና በቀላሉ ሲያድን ደግሞ ዋጋው የአነሰ ይሆን አለ። ጠብመንጃ ቢጠፋ ወደቀስት መመለስ ስራውን ስለእሚያከብድ ዋጋው ተመልሶ ከበድ ይል አለ። የትኛውም እቃ በተሻለ እውቀት ሲመረት ዋጋው ይቀንስ አለ። እውቀት ሲበዛ ነገር በቀላል ተመርቶ ማምረቻ አነሰ ነገሩ በዋጋው ተቀነሰ- እረከሰ ማለት ነው። እውቀት ከአነሠ፣ ማምረቻ አድካሚ አሰናካይ ሆነ። ዋጋው ስለእዚህ በዛ ማለት ነው።]

ከዳግማአዊ ምንይልክ ጀምሮ፣ እውቀት በዛ ግን ያኔ በአንድ ብር አንድ ዳውላ ጤፍ ዛሬ እውቀት በዝቶ በቀኃሥ. 10 ብር ሆነ ቢባል፤ አንድ ብር በምንይሊክ ወቅት በአውሳ በረሃ እና ደንከሊዎች አልፈው በሽፍታ እና ከብት ማለቅ እሚመጡ ጥቂት ብርዎች ሊያውም በነጋዴዎች እጅ ብቻ ነበሩ። ዛሬ ብሩ በዝቶ አለ። የእርሻው ስራ አንድ ቢሆንም፣ የብሩ ነገር ዛሬ ረክሶ የአንዱ ብር ድካም የ ሰላሳ ብርዎች የአክል ቀልሎ አለ። ስለእዚህ እውቀት በምኒልክ ጀምሮ በዝቶ ምርቱ ተመሳሳይ ድካም ሆኖ ሳለ ዋጋው ፪እጅ ቀንሶ አለ።

- በርኖስ በስድስት ቀንዎች የአበጀ ገበሬ፣ በስድስት ቀንዎች ከተዘጋጀ እህል ከገበሬ መለወጥ ይፈልግ አለ። በአነሱ ቀንዎች እህል ተዘቶጋጅ የስድስት ቀንዎቹን የበርኖስ ስራ ለውጠኝ ከተባለ በበዛ ስራ እህሉን ከመቀየር በርኖስ መስራትን ትቶ እራሱ ወደ እርሻ ይገባ አለ። ሁሉም ነገር እሚያወጣው ዋጋ እንዲህ ተመሳሳይ ድካም ነው። ከአልሆነ አንዱን አምራች ወደ አነሰ ድካም አውጪ ምርት ሄዶ እራሱ የአመርተው አለ።

- ዋጋ የስራ ድካም ብቻ ሳይሆን፣ ነጋዴው ከአምራች ወስዶ ብቻውን እሚነግድ ከሆነ በማናር ዋጋውን ባላንጣ ነጋዴዎች የአሉት ከአሆነ ከእነእርሱ በመፎካከር ቀንሶ ዋጋውን፣ የቁሱን ዋጋ ይወስን አለ እንጂ ከተባለ ዋጋ የስራ መለኪያ መሆኑን አሁንም መረዳት ይቻል አለ። ለምሳሌ፤ በስድስት ቀንዎች እሚያመርቱ የሸማ፣ በርኖስ እና እህል ሰውዎች፣ አጠገብ ለአጠገብ ከአሉ በቀላል ይቀያየር አሉ። ከተራራቁ ግን፣ ባለሸማው ተጉዞ ሲመለስ አንድ ቀን ቢፈጅበት፣ የስድስት ቀንዎች ድካም አንድ ቀን ጉዞ ጋር ተደረበበት። ሌላዎቹ እንዲሁ ሊገዙት ሲመጡ፣ የስድስት ቀንዎች ድካም ዋጋ ሳይሆን የአጠፋውን ባይጓዝ ሌላ ምርት ይሰራበት የነበረውን አንድ ቀን ጨምሮ የሰባት ቀንዎች ድካም ዋጋ ይጠይቅበት አለ። ሰው ከላከም እሱ ቀን ባያባክንም፣ እሚያግዘው የነበረውን ሰው በመቀነሱ እና እሱ ከሰራው የአንድቀን ገቢ ቀንሰው ስለእሚወስዱበት ተላኪዎቹ፣ አንድ ቀን መባከኑ ያው ነው። ነጋዴዎችን ቢቀጥሩ እና ቢነጋገዱ፣ ነጋዴዎች ትርፍ በማካበት ሲበዙ ሁሉም ማምረት ትቶ ወደ ነጋዴነት ይቀየር፣ ምርት ይቀንስ አለ። ያኔ ነጋዴው ማናር የአቅተው እና በተገቢ ዋጋ ለመሸጥ ከፉክክሩ የተነሳ ይገደድ አለ። ያ፣ ዋጋን መልሶ ከድካም አቻ እንጂ ከነጋዴዎች አንፃር አያደርገውም፤ ምንአልባት ለአጭር ጊዜ በቀረ መልሶ ተስተካካይነው እና። ነጋዴ ማመላለሻ መንገዱ እና ማጓጓዣ መሳሪያው በቀለለት ቁጥር፣ ትርፉን ቀነስ እየአደረገ፣ ዋጋ ወረድ ይልልን አለ። መሠረተልማት መኖሩ ምርትን በድካም ዋጋው ብቻ ለማግኘት የአበቃን አለ። የመሰረተልማት መሽላሽትም ቶሎ ከአልተጠገነ እንዲሁ ዋጋ የአንር አለ። እንዳይንር፣ በድካምዋጋ ለመቀያየር ቶሎ ማደስ አስፈላጊ ነው። እውቀት ከበዛ ዋጋ ስለእዚህ ይቀንስ አለ። ምርትዎችም በእየመንደሩ በዝተው ይመረት አሉ፣ ቶሎ እናገኝ አለን፣ ሶስተኛ፣ የነጋዴዎች ዋጋ ይቀንስልን አለ።

- እንዴት እውቀት ሲበዛ የዋጋ እርካሽነትን ፈጠረ? እውቀት ሲበዛ ማምረት በረዥም ጊዜ፣ ጉልበት ወዘተ. መፈጸሙ እና በከኛፍተ ልፋት መሸጡ ቀርቶ እየቀለለ በአጭር ጊዜ ጭምር ይከወን ስለእዚህ በአነሰ ድካሙ መሰረት በአነሰ ዋጋ ይቀርብ አለ። እውቀት ስለእዚህ ከጉልበት የተሻለ ዋጋ አለው። በእውቀት (ተ)ቀጥሮ አገልጋይ ከሆነው በጉልበት (ተ)ቀጥሮ አገልጋዩ የተሻለ ተቀጣሪ ነው። በእውቀት ተገልግሎ ከእሚያመርተው እኩል በእውቀት ሳይገለገል እሚያመርተው መጠቀም አይቻለውም። የእውቀት ልኬታው ከአልተመጣጠነ፣ በእውቀት የአደገው ሀገር በቀላል አምርቶ የአላደገውን ለፍቶ አምራች የበለጠ ቀላል-ተመራች ቁስ ሰጥቶት ደክሞ የአመረተውን የረዥም ጊዜ ምርት ይወስድበት አለ - የገበያ መበላለጥ በእዚህ ይፈጠር አለ። መንግስት ትምህርትን ከአበዛ ህዝብ በእውቀቱ ሰርቶ የተሻለ ይፎካከር አለ። እውቀት ሳይበዛ ለውጥ ቢፈጠር ለህዝብ ግራአጋቢ ነው። ሰው ለምድር ጌትነት ተፈጠረ። እውቀቱ ሲበዛ ደግሞ ጌትነቱ ይበዛ አለ። ጌትነት በጉልበት ቢሆን ብዙ እንሰሳዎች ሰውን በበለጡት። እውቀት የሌለው ህዝብ በድካም ስለእሚኖር አይመቸውም፣ የአወቀ ህዝብ በቀላሉ መሰናከልዎች ተሻግሮ የምድር ጌታዋ ይሆን አለ። እውቀት የአለው በቀላሉ አምርቶ የእውቀትየለሹን ምርትዎች በርካሽ ይገዛው አለ።

፪) የመሬት ጉዳይ፦ የስራ ድካም የጋዋ ብቸኛ ዋጋ እንዲሆን፣ ሁለት ተጨማሪ ነገሮች አስፈላጊዎች ናቸው። ምክንያቱም አንዱን ለምሳሌ መሬትን ብናይ መሬት የዋጋ ልዩነት አዋጭ ሊሆንም ይችል አለ። ያም በሞኖፖል የተያዘ ከሆነ ነው። ያኔ፣ እህል የበለጠ ሲፈለግ መሬት በደንብ በሁሉም ተይዞ ባለመመረቱ በውድ ዋጋ ለመሸጥ ሞኖፖሉን ከልካይ ባለመኖሩ፣ ከስራ ድካም ዋጋው ውጭ ዋጋ ይንር አለ። ሁለተኛው የእሚነጋገዱ አምራችዎች መሀከል ተመጣጣኝ እውቀት መነለሩ ነው። በቀረ፣ የተሻለ አዋቂው በቀላል አምርቶ የእማያውቀው ደግሞ ተቸግሮ አምርቶ፣ የልፋት ዋጋአቸው የተለያየ ሆኖ ይገኝ አለ።

መሬት በጥቂትዎች ከተያዘ፣ ለማምረት እሚቻለው እና ዋጋ እሚወስነው ጥቂቱ በመሆኑ እና ህዝብ ቁጥር ግን በተለየ ሲጨምር በሙብል እየተወደደ ስለእሚሄድ የሀገሩ ህዝብ ኑሮ እየከበደው ይሄድ አለ። ዋጋው እህል ማምረቻ ብቻ ሳይሆን መሬት ይሆን አለ።

ስለእዚህ የስራ ልፋት ዋጋ እሚሆነው፣ መሬት ዋጋው ወጥ ሆኖ ለተገኘበት ምርት ብቻ ነው። ሞኖፖል በበዛበት ሀገር ሁሉ ድኽነት አለ። ስለእዚህ መንግስትአዊ አስተዳደር ያንን ደንብ የአወድቀው አለ።

የሀብት እና ድሃነት ልዩነትአቸው እንደ አንዱ ሆኖ መወለድ አይደለም። በእውቀት መኖር አለመኖሩ ብቻ ነው። መንግስት ዜጋዎቹን በእውቀት ከአበለፀገ ሀገር በሃብት ትሞላ አለች።

፫) ስለሀብት ትርጉም ማስረጃ፦ ሀብት በሰው መደበኛ አረዳድ የበለጠ የተከማቸ ነገር ሲገኝ ነው ተብሎ እሚወሰድ ነው። ዳሩ፣ ሀብት የነገሩን መጠቀም እውቀት ማግኘት ማለት ነው እንጂ የተሰበሰበ ቁስ ወይም ነገር ብቻ ማለት አይደለም። ለምሳሌ ለህፃን መጽሐፍ ወይም ጠብመንጃ ቢሰጡት መጠቀም አያውቅም እና ሀብት አይሆንለትም። ጥቁር ድንጋይ ከሰል ሆኖ ባቡር እስኪያንቀሳቅስ ሃብት ተደርጎ አልተወሰደም ነበር። እውቀት ከሌለ ሀብት ሃብት አይደለም።

ሀብት ሁለት አይነት ነው። እርግጠኛ ሀብት እና የብልጫ ሀብት ናቸው። እርግጠኛ ሀብት በተጨባጭ የእሚገኘው እና ለአገልግሎት አሁንመቅረብ እሚችለው ነው። የብልጫ ሃብት አንዱ ሰው ከሌላው የበለጠ አድርጎ እራሱን የአገኘበት ሀብት ነው። ሁለት ሰዎች አንዳንድ መኪና ቢኖሩአቸው ሁለት እርግጠኛ ሀብትዎችአቸው ናቸው። አንድአቸው ሳይክል ቢያክሉ፣ ለባለሃብቱ የብልጫ ሃብቱ ነው። ሀብት የስራ ልፋት ነው። ወይም ያው ዋጋ ማለት ነው። የብልጫ ሃብቱ ስለእዚህ ሌላኛው ሰው የሌለው ሆኖ ዋጋውም የሌለው ሰው እስኪያገኘው እሚፈጅበት ማለት ነው። አሁንም ቢሆን ስራ የሀብት መለኪያ ነው።

የሰው ገንዘብ እና እውቀት ስራ ሆኖ የአርፈው አለ። ለምሳሌ፣ በአንድ ትልቅ በር እሚበልጥ ግለሰብእ፣ በሩ እንጨትነቱ ምንም አላደረገለትም። እንጨት የትም አለ። ፈልጦ፣ ቆራርጦ፣ አስተካክሎ የሰራው ግን፣ ያ ሁሉ እውቀት የሃብቱ ልዩነት ይሆን አለ።

ተፈጥሮ ስትገዳደረን ማሸነፍ እንድንችል ከጠነከርን፣ ጌታዋ መሆን እንጀምር አለን። በእውቀት ነገር ከተመሰረተች፣ ቀጣዩ ቀላል ነው። ሀገር ማቅናት ይሆን አለ። ተፈጥሮ እስክትሆነን ድረስ ብቻ ብትጥለን እንጂ ማሸነፍ ስንጀምራት ቀላል ነች። በቀደመ ሸንፈቷ የበለጠ ጉልበት እኛ አጊንተን አለ ማለት ስለሆነ። አንድ ሀብት ሲመጣ መሰናከል ከአላቆመው የተሻለ ሀብት ወላጅ ነው። ሀብት እንዲበዛ፣ መደረግ የአለበት በመንግስትም በግለሰብም ደረጃ፣ ማስፋፋት ነው። ነገሩ ከተጠነሠሰ፣ ወደቀጣዩ ማስፋፊያ ነገር በመንቀሳቀስ፣ የተሻለ ይገኝ አለ። ማከማቸትን ትልቅ ለማድረግ፣ መንግስት መሰረተ ልማት ማብዛቱን፣ ማስተማር፣ መንከባከቡን ማብዛት አለበት። በሂደት፣ ሀገር የበለጠ የአተርፍለት እና እሱም የበለጠ ሊገነባ ይሆንለት አለ። ሀብት የተከማቸ ስራ ማለት ነው። ሰው እውቀት ባይኖረው ምድርን አይገዛም። እውቀቱ ትልቁ ሀብቱ ነው። በእውቀቱ ሁሉን ሀብት ይፈጥር አለ። እውቀት ከቀነሰ ሀብት ይጠፋ አለ። እውቀት ከሌለ የምድር ሎሌ እና ድኻ ይኮን አለ። ሀብታም ምድርን ሲገዛት፣ ድኻ ምድር ስታሰቃየው ይኖር አለ።

ስድስተኛ ምእራፍ፡ የለውጥ እና የንግድ ማስረጃ

የህዝብን ሀብት የእሚያለማ እና የእሚያጠፋ ምን እንደሆነ አመክንዮዎቹን እንመልከት።

ሰው በሀብቱ እሚጨምረው ከብቸኛነቱ ጀምሮ፣ ብዛት ሲያገኝ፣ ሲሆን፣ ብዙ ስለተሆነ ግን ሁሉም አይገኝም። እንሰሳም ብዙ ሆኖ ይኖር አለ። እውቀት ይዞ ብዙ መሆኑን መጠቀም እና ማስተባበር ሲጀምር ግን ሁሉን እየአቀለለ ይሄድ አለ። ስለእዚህ ህዝብ ሙብዛቱ ሳይሆን በእውቀት መበልፀጉ የሀብት ምንጭ ነው።

ሁለተኛ ደግሞ ስራን መከፋፈል መቻሉ ነው። በተመሳሳይ ሰዓት ሁሉም ተመሳሳይ ከሰራ ቢበዛ ለእራሱ የልክል ሰሪ ነው። ከተከፋፈለ ግን የተሻለ በማወቅ አፋጥኖ ስለእሚሰራ ለነገም ሀብት ለማካበት በእሚበቃ መንገድ ጭምር መስራት እሚችል ነው። በአንድነት ከእሚሰራ፣ አንዱ ሌላውን ሌላው ሌላውን ስራ ቢከውኑ፣ በመጨረሻ፣ አብዝተው መስራት ቻሉ። የስራው ዋጋ የ ሀብት እኩሌታ ነው እና ሀብት ማፍጠኛ መንገድ ስራ መከፋፈል እና መተባበሩ ነው።

ስራ ከተቃለለ፣ ሰው በጊዜ ዓለሙን ለመግዛት ቻለ። እውቀት በሌለው ህዝብ ውሥጥ በላተኛ እና ሹሙ፣ ጥቂት የተሰራውን በልቶ ሀብትን ያኮመሽሽ እና ይጨርሳት አለ። በአደገ ሀገር ግን ማንም ሀብት ሳይፈጥር ምንም አይሰጠውም እና ማደግ ይበዛ አለ። ስለእዚህ ሀብት ሳይደምር ሀብት መካፈል የአለበት ዜጋ የለም። የአንድ ሀገር ህዝብ እሚያድገው፣ በላተኛው ከሰራተኛው እየበለጠ ሲሄድ ነው። እንጂ በሽታ እና ድህነት እየበዛ ነው እሚመጣው።

ሶስተኛ፣ የህዝቡ ተቀራርቦ መኖር ወይም ደግሞ የመንገድ እና መጓጓዣ ስርአቱ መመቻቸት ነው። በቀረ፣ ነጋዴ እቃዎቹን የአመላልስ አለ። ነጋዴ ሲያመላልስ ደግሞ ለእቃው ምንም እሴት አያክልበትም። ወጪ ግግን ይጨምርበት አለ። ስለእዚህ ነጋዴ ከበዛ ሀገር ትጎዳ አለች። ይልቅም ነጋዴውም ማምረት እእና ነጋዴነት ቢቀንስ ምርት ይበዛ አለ። ምርቱ ሀብትነቱ እንዲበዛ ግን ስለእዚህ ህዝቡ ይቀራረብ ወይም ነጋዴ ብዙ ለፍቶ በማንቀሳቀስ እንዳይሸጥ እና ዋጋ እንዳያንረው፣ መሰረተልማት ፈጽሞ ተመቻችቶ ይቆይ። በአንድ ሀገር ነጋዴ ከበዛ አምራች ከተራራቀ፣ ምርት በቀላሉ አይለዋወጥም። በቀላሉ ሹም፣ በላተኛ፣ ሌባ፣ ወዘተ. ሀብቱን ይወስደው አለ። የአልተሰባሰቡት አምራችዎች ደግሞ መከላከል አቅቶአቸው፣ ምርት ሳይለዋወጡ፣ ሀገር ይደኸይ እና ችጋር፣ ጤናማጣት ወይም በሽታ፣ እጅለእጅ ተያይዘው ይገቡብአቸው አሉ።

አምራችዎች የምርት ንብረትአቸውን ተቀራርበው ከተቀያየሩ፣ ነጋዴ ባለመግባቱ የድካም ዋጋአቸውን እንደ አለ ያገኙት አለ። የአመረቱትን ሲለዋወጡ፣ እሚገዙት በድካሙ ዋጋ ብቻ እንጂ ለነጋዴው ትርፍ እሚሆነውን ተጨማሪ አያወጡም። የሀብትን ድካም ማግኘቱ ደግሞ ለበለጠ ሀብት ይሆንአቸው አለ። የበዛ ሹም፣ ወታደር፣ ወዘተ. ሳይኖር እየተከላከሉ በስርአት መኖር ይችል አሉ። መንግስት ደግሞ ከህዝቡ ማግኘት የተነሳ እሚጠቀም ነው እና ህዝቡን ማቀራረብ፣ ማስተማር፣ መንገድዎች መገንባት የበለጠ የአሳድገው አለ።

ቀጣዩ አለምአቀፍ ንግድም ላይ ይህን ማስተካከሉ ነው። የኢትዮጵያ አስር ሚሊዮን ህዝብ ሲገመት አምራቹ ሲሶው አካባቢ ነው። ከእዛ ደግሞ ምርቱ ትንሽ ነው። ስለእዚህ ድህነት አለብን። ኢትዮጵያ የአመረተችውን ደግሞ፣ የልፋት ዋጋዋን ውጭ ኤሮፓ ይወስድባት ስለአለ ሀብት አይከማችላትም። እነእሱ እውቀት አልአቸው። በቀላል የአመረቱትን ልከው በልፋት የተመረተውን ከእዚህ ይወስዱት አለ። ቆዳ ሸጠን በአንድ አመት ከአገኘነው፣ በአንድ አመት ከእነእሱ የገዛነው ብዙ ቁሳቁስ የበለጠ የአስወጣን አለ። ስለእዚህ፣ የኢትዮጵያ ህዝብ እሚለፋውን በብዛት እሚጠርገው የውጭ ነጋዴ አመላላሹ ሆኖ አለ። በአውፈው በአንድ አመት ሁለት ሚሊዮን ብር ከእኛ ተወስዶ አለ። ሁለተኛ ደግሞ ዝሆን ጥርስ፣ የመሬት ለምነት፣ ሁሉም ሀብት እየተተካ ከአልተገለገሉት አላቂ ነው። ትውልዱ ዛሬ እንደልቡ ውጭ ቢልከው ቀጣዩ ትውልድ ይከስር አለ። ዛሬ፣ ስለእዚህ ቀጣዩ ትውልድም የእሚያገኘውን ጭምር ውጭ እየሸጥንው ነው። የተሻለ እውቀት የአለው የድካምአችንን ዋጋ እና ወደፊትአችንን አንድ ላይ በቀላሉ እየወሰደብን ነው። እውቀት የአለው ህዝብ እውቀት ከሌለው ህዝብ ሲነግድ ድካሙን ትርፍ አድርጎ ይሸጥልአቸው አለ። መሬቱም ወደእነእሱ ይጓዝ አለ። ህዝቡ ሲበዛ ችግር ይበዛ አለ። ሳይደላው ኖሮ ሟች ይሆን አለ። እኛም ቆዳ ልከን መሬትአችንን ላከን፣ ውጭም መሬቱን በአመረተልን ቁሳቁስ እና ስኳር ላከልን ቢባል ስህተት ነው። እዛ የተላከው እውቀት የበዛበት እቃ ነው። ድካም እና ልፋት የአለፈበት ነው። እዚህ ምንም የአላደከመነው ቆዳ ስንልከው እርካሽ ነው። እውቀት የፈሰሰበት ቆርቆሮ እና ስኳር ግን ዋጋው ብዙ ነው። ስለእዚህ ልውውጡ እሪና የለውም። ከሆነ ደግሞ፣ የውጪው እቃ ስለእውቀቱ የእኛው ደግሞ ስስለ ብዛቱ ዋጋ ሲሰጥአቸው የተለያዩ ይሆን እና እንጎዳ አለን።

በእውቀት ለእራሱ እሚፈልገውን ማምረት የአልተቻለው ህዝብ ከተረታ ከተሸነፈ፣ አርነት መውጫውን ደግሞ እንመልከት። እውቀት የአለው ስራው ሲከማች ሀብት ይሆንለት አለ። የእማያውቅ ደግሞ ሀብቱ አይከማችለትም። የፊትየፊቱ ወዲያው ያልቅበት አለ። እውቀት ባይጨምር ሎሌነቱ እየበዛ ይሄድበት አለ። መውጫውስ?

፩) ህዝብ እርስበእርሱ መገናኘት እንዲችል መንገድ ማበጀት ነው። አንድ ህዝብ መጀመሪያ መንገድ ሲሰራለት ይንቀው አለ። በሂደት ዋጋውን የአገኘው አለ።

አንድ ሰው አስርሺህ ቢበደር ቆይቶም ባይከፍለው ታስሮ ይሞት ድረስ ይያዝ አለ። በእውቀት ከእሚበልጠው የእሚነግድ

እንዲሁ ነው። ከፊሉን እዳ በጉልበቱ ከፊሉን ከምድር ሀብቱ ይከፍል አለ። ለምሳሌ በ1903 አም. ኢትዮጵያ በጅቡቲ በኩል ሰባት ነጥብ ሰባት ሚሊዮን ብር ዋጋ የአለውን እቃ ገዝታ አመጣች። የሸጠችው ሰባት ነጥብ አምስት ሚሊዮን ሆነ። እንዴት ይህ ትርፍ ብር ተገኘ? ሰው የሌለውን ከየት ከፈለ? ተበድሮ ከሆነ ብድር ጨምሮ ከፋይ ነው። ከውጭ የመጣ ብሩን እዚህ ሰጥቶ አሽከር፣ ቤትኪራይ... ወዘተ. ከፍሎ ብሩን ለእኛ ሰጥቶ ይሄድ አለ። ያያ ተሰብስቦ ይመለስለት አለ ማለት ነው። እንዲሁም፣ ከምድሪቱ እየተቀነሰ ይከፈለው አለ። ከእራሱ ከልፋቱም ህዝቡ ዋጋ ይከፍል አለ። መሬት ግን ከአልተንከባከቧት በሀብቷ ታልቅአለች እና በእውቀት ሰልጥኖ ህዝቡ ከአልበለፀገ፣ እዳው ይከማች እና ወደፊት ለውጭዎች እሚከፍለው አጥቶ መሰደድ፣ መደኸየት ይጀምር አለ። ያ፣ ሀብትን እያሚጠጠ ዛሬ የነገውን ትውልድ ግን ይጨርስበት አለ። ተከፋፍሎ ስራውን ሁሉ እዚህ ሰውሁሉ ካልሰራ ለመነገድ መገደዱ ነው። ከነገደ፣ እሚከፍለው የለፋትን ልፋት፣ መሬት ሀብቱን፣ የተበደረውን ወይም በፊት አገኘሁ ከሌላው የአለውን፣ ወዘተ. ነው።

፪) ሁለተኛው እውቀት ነው። የተማረ ህዝብ የፈለገውን ሁሉ እራሱ የአመርት አለ። ስራ ይከፋፈል አለ። ከአለወጪ እንዲኖር ተራርቆ ደግሞ አይቀመጥም። እንደ አማራጭ መጓጓዣ ከታወቀበት ቢራራቅም፣ ትልቅ ጥቅም ይሆን አለ።

፫) ቀረጥ። በእየእቃው እንቅስቃሴ ቀረጥ ከበዛ፣ አምራቹ ስለእማይጠቀም ለማምረት ይሰንፍ አለ። ከሰነፈ ደግሞ፣ አቅሙን ይዞ ይቀመጥ እንጂ አያመርተውም። የግድ የሆነ እቃ ብቻም መገዛት ይጀመር አለ። ትርፍ ማምረት ይቀር አለ። ያ ከሆነ፣ ቀረጥ ምርትን አክስሮ፣ የመንግስት ገቢንም ይቀንሰው አለ። ስለእዚህ እቃን ስለተንቀሳቀሰ እና ነጋዴ ስለአበዛ በእየሂደቱ መቅረጡ ጎጂ ነው። ለምሳሌ፣ አዲስአበባ ፬ ብርዎች እሚሸጥ ዳውላ ገብስ፣ በአለምገና ፫ ብር፣ ነሜጫ አንድ ብር፣ ወደ እሚመረትበት ጨቦ ደግመለ በአንድ አላድ ይሸጥ አለ። ከመራራቅ የተነሳ ዋጋው በተላላኪ (ነጋዴ) እየጨመረ እና በእየወረዳው እየተቀረጠ ይወደድ አለ። ሁሉም እቃ እንዲህ እየተወደደ እሚሄድ ሲሆን፣ አምራቹ እቃውን ለማምረት ይሰንፍ አለ። የከተማው ምርት ገጠር አይደርስም፤ ከአስገዳጅ እሚገዛው በቀረ። የገጠሩም ከተማ የግድ መግባት ከአለበት በቀረ አይደርስም። ስለእዚህ፣ ምርት እንደልብ ለማምረት ማንም አይነሳሳም። ጥቂት አስገዳጁን ለማሟላት እንጂ። ያ ደግሞ መንግስትን ይጎዳው አለ። ቀረጥ ቢቀንስ ብዙ ሲመረት፣ የአተርፍ አለ። ቀረጥ ከአበዛ ምርት ሲቀንስ ቀረጡ ይቀንስበት አለ። ስለእዚህ ከገጠር-ከተማ ድረስ አጭር ቀረጥ ማኖር አለበት በእየመንደሩ ከቀረጠ ዋጋው ንሮ አምራቹን ይጎዳው አለ። መቀራረብ እና መኖር አንዱ መፍትሔ ሲሆን፣ በእየወረዳውም ቀረጥ አለመጣል ሌላው አማራጭ ነው። ከሀገርውጭ ተመርተው በእሚገቡ ምርትዎች ደግሞ ምንም ስምምነት የለም። አንዳንዱ ሲቀርጥ ሌላው ደግሞ አይቀርጥም። ወይም መጠን ይለያይ አለ።

ለኢትዮጵያ አንዳንዱን ቀርጦ ሌላውን ሳይቀርጡ ማስገባት እሚበጀው ነው። እንዴት?

ሀገር መሰናክል ከሌለበት፣ ያድግ አለ። ግ ሁሉም መሰናክል አለበት። አውሮፓ እና አሜሪካ ግን የአነሰ መሰናክል አሉአቸው። የአደገ አቅም ይዘው አሉ። ከጃፓን በቀረ አርነት የአለው ህዝብ በእርግጥ የለም። ህዝብ እራሱን ከአልቻለ አርነት የለውም።

የኢትዮጵያ ህዝብ እጅግ ሰነፍ ሆኖ አርነቱን እየተገፈፈ አለ። ከውጭ የመጡ ቁስዎችን የአለጭንቀት ይገለገል አለ። በፊት አባትዎች የአቆዩት ቁሳቁስ ሁሉ እየቀረ በጅቡቲ ባቡር ዶማ እንኳ እየተገዛ ነው። እቤቱን ለማጌጥ እንኳ እሚገዛው ከውጭ የመጣ ቁሳቁስ ነው። ይህ ሲሆን፣ እጅግ ሰነፍ ህዝብ ስለሆነ በውጭ ምርት ተወርሮ አለ። ደህና መንገዱን ከአላሳየንው እንዲህ የአለው ተራ ደስታ ጌጥ እና ምቾት ብቻ እሚወድድ ህዝብ መጨረሻው ክፉ ነው። ብዙ ይለምድ አለ። ግን የለመደውን ያጣው ጊዜ ምንም አያደርግም። የሀገሩን ምምርት በውድ ከመግዛት እውቀት መሳሪያ ስለአለ በርካሽ ተመርቶ ከመጣበት ሀገር የአገኘውን ምርት ይገዛ አለ። የሀገር አምራቹ፣ ስራውን ፈትቶ ሌላ የኑሮ መሰረት ፍለጋ ይሯሯጥ አለ። የሀገር ውስጥ ምርት ይቀንስ አለ። ከሆነ ደግሞ፣ ከውጭ እሚመጣ ምርት ባቆመ ጊዜ ምንም እሚገኝ ስለሌለ እራቁት መሆን እና ማረሻዎች እንኳ ቀርተው ማረሱ ወደ ስራ መፍታት እና ደንነት ይመለስ አለ። ከሶስት አመትዎች በፊት የቀረበብን ነገር ኢትዮጵያ ከውጭ ምርት ውጭ እንደእማትኖር የአሳይ አለ።

በትግሬ እህል ሽመታ ተወድደለ ሰራዊትአቸው ሲቸገር፣ ራስ ስብሃት እና ደጃዝማች ስዩም፣ ተማክረው እህል ወደ ሰሜን እንዳይወጣ ከለከሉ። የሀማሴን መሬ አንዳች የአውሮፓ እቃ ወደ ትግሬ እንዳይወርድ ከለከሉ። እሱ በተራው ከእነሰራዊቱ ተቸገረ እና ክልከላውን ቀድሞ አነሳው።

የኢትዮጵያ ህዝብ እንዳይቸገር የተደላደለ ጉምሩክ እና ህዝቡን ማሰልጠን መንገዱ ነው።

ሰባተኛ ምእራፍ

ዛሬ መንግስት ከውጭ የመጣ የቱንም እቃከአስር አንድ ይቀርጠው አለ።ማሽን ላምጣ የአለውን ግን ከቶ አይቀበለውም። መሬት ላልማ በረኻ ገብቼ ጥጥ ልረስ የአለውንም ፈረንጅ እሺ ከማለት ከመርዳት ይልቅ፣ ከፍተኛ ማስቸገር ይደረግበት አለ። ከእነእዛ ምክንያትዎች የተነሳ ከውጭ መጥቶ በኢትዮጵያ ለማልማት እሚሻ የለም። ዋና ሹሞችም በኩራት የውጭ ልማት ሲመጣ መከልከልአቸውን በእየቤትአቸው በእየከወኑበት ቀን ገብተው በኩራት ይናገሩት አለ። እናሰልጠን ባይን ባለመቀበል እንዲሁ በድንቁርና የአስተዳድር አሉ። ሙግት ክርክር እንጂ ስራ መስራት ቀኑን አይፈጽምልአቸውም። ሩቅ አይመለከቱም። ሀገር በወደፊቱ ጊዜ ገደል መግባቷ አይቀሬ ይሆን አለ። የዛሬ ኢትዮጵያ ውስጥ፣ ህዝቡ ወደ ከተማ እና ዋና መንደርዎች በድሎት እና ምቾት ሰንፎ በቀረው ቦታ በድህነት እየተሰቃየ ይታየን አለ።

አራሹ የእሚገዛውን ነገር ከውጭ እና ከእሩቅ ሀገር ስለእሚመጣ፣ ኑሮ ከብዶት አለ። መሬቱን እየሸጠ እየለቀቀ ስራፈት እየሆነ ነው። በሂደት፣ እሚወልደውም ገና መሬት አልባ የወደፊት ስራፈት እየሆነ እሚመጣ ነው። አስተዳዳሪ እና ባለሀብቱ መሬት በቀላል ይዞ አለአግባብ ገበሬውን እየአሰቃየ ነው። ገበሬው እንደ ውሻ ሹም እና አለቃ ይከታተል አለ። ለምን? አራሹ እሚሸምተው ሁሉ ከውጭ እና ከእራቀ መንደሩ ስለእሚመጣለት ነው። መፍትሄውስ? መንግስት ከተነሳበት በቶሎ ያክመው አለ።

ጥጥ እና ልብስ ነገርዎችን ወደ ሀገር አለማስገባት እንዲቻል ከአስር እጅ ወደ ሃምሳ እጅ ቀረጥ ማሳደግ። ልብስ ማምረቻ ለእሚያስገባ ግን አስር እጁንም ማስቀረት። እዚህ ተክሎ ማሽኑን እንዲያመርት በደንብዎች ማገዝ። ጥጥ ሲያመርት ቀረጥ አለመጣል። ወደውጭ ጥጡን ከአወጣ በደንብ መቅረጥ። እዚሁ ከአመረተው ማበረታታት። በመጨረሻ ይጎብዝ እና ሀገርውስጥ አምርቶ ይበለጽግ አለ። የሀገር ዜጋዎችን እንዲያሰለጥን ማድረግ እና ኑሮን መቀየር እሚቻል ነው።

ይህ ወደፊት እንዲሆን ተስፋ አለኝ። ምክንያቱ? ከውጭ ልብስ ከአልገባ ልብስ ተወድዶ፣ ሰው ጥቂት ይጎዳ አለ። ግን ልብስ ሲጠፋ እና ማግባት ሲከለከል፣ እዚህ ለማምረት ገበያውን ለመሽቀዳደም ይነሳሱ አሉ። በነፃ አግቡ ሲባሉ የበለጠ ይበረታ አሉ። መጥተው ህዝቡን በነፃ የአገቡትን መፍተያ መዳወሪያ ሰጥተውት በቶሎ ቶሎ ጥጥ አምርተው መሸጥ ይችል አሉ። ልብሱ የአለ ተላላኪ ነጋዴ በአቅራቢያ ሲመረት ይረከስ አለ። ብዙ ለመግዛትም ይቻል አለ። በአመቱ የተገዛው የውጭ ልብስ 4.4 ሚሊዮን ብር ነው። እዚህ ቢመረት ይህ ብር እዚሁ ይቀር ነበር። እንዲሁም፣ መሬትን ለመሸጥ ሰው አይቸኩልም፣ ጥጥ አምርቶ የአቀርብ ነበር። ወንጀል እና ስራአጥነት ይቀንስ ነበር።

የህዝቡ ሀብት ከፍ ሲል፣ ሹማምንት የህዝብ አለቃዎችም የሀገር የበላይ ከመሆን ይልቅ የበታች አገልጋይ እና ሎሌ ይሆን አሉ። ባለሀገሩም አይጠቃም፣ ሰውም ባለስራ ሆኖ ወንጀሉ ይቀንስለት አለ።

መሬትን ተንከባክቦ ማምረት ተገቢ ነው። በጥቂትዎች እጅ ከወደቀ ግን፣ ለሀገሩ ክፉ ምልክት ነው። መንግስት ጉልበቱ የአነሰ ነው፣ ህዝቡ የደኸየ ነው ብሎ ይመሰክር አለ። መሬት በሁሉ ሰው ቢገኝ መንግስት ሀይል አለው ህዝቡም ድሃ ነው። ስለእዚህ ግን መሬት አይሸጥ አይለወጥ ቢባል ግን የበለጠ ጎጂ ይሆን አለ። ገንዘብ ብድር ከባንክ ቢሰጠውም፣ ገበሬው ነግዶ እሚሸጠው ሩቅ በመሆኑ አያተርፈውም። እሚገዛውም ከእሩቅ በመሆኑ ተወድዶ ጥቂት ሊገዛ ይገደድ አለ። ከብድር ቀድሞ መሰረተልማት ወይም ቅርርብ አስፈላጊ ነው። አሁን እሚገዛው ሁሉ ውድ ሆኖ ከፊሉ ለተላላኪ፣ ከፊሉ ለውጭ ሀገር ሰሪው፣ ሆኖ መንግስት ብዙ እያጣ ነው። ገበሬውም እሚያበረታውን እየአጣው ነው። የኢትዮጵያ ገበሬ ድካም ትርፉ ነው። የእህል ዋጋ ከምንይሊክ ጊዜ ተወደደ ገበሬው የአተርፍ አለ እሚል ከአለ፣ የተወደደው፣ የገበሬው ልጅ በዝቶ እህሉ መሸጡ በመቀነሱ፤ የመሬቱ እንክብካቤ በማነሱ እና መሬቱ ከመሳሪያ እድገት ውጭ በደንብ ማምረት በማቆሙ፣ ምርቱ በመሬት ወከፍ በመቀነሱ፣ መጠኑ የአነሰ ገበያ ስለወጣ ነው። እንጂ የእህል ብሩ በመናሩ እሚጠቀም ገበሬ የለም።

ውጭ ሀገር ገበሬ ምርቱን ሲልክም፣ እሚነግደው በኪሳራ ነው። የእራስአቸውን፣ ገቢ ቀንሰው ውጭ ለእሚያመላልሰው ነጋዴ ይከፍሉት አለ። እሱ፣ በእነሱ ዋጋ ወደ ውጭ ማመላለሻውን ይሸፍን አለ። የውጭ ገበሬ ከከተማ ቀርቦ ስለእሚያርስ፣ ሰፋፊ ይዞታ ላይ ስለእሚያርስ፣ ወዘተ. ለአለም ሸጦ ትራፊ ነው። እኛ ጋር ግን ከመንገድ የራቀ ገበሬ ይዘን ብድር ብንሰጠው እንኳ አያተርፍም። ባሌ አንዱ ቀላድ 10 ብር ሲያወጣ አዲስአአባ ዙሪያ የአለው መሬት ሶስትሺህ ብርዎች የአወጣ አለ። አዲስአበባ መንገድ ስለአለ በባሌ ጋሪም ማግቢያ ስለሌለ ከፍተኛ ጭንቅ ስለሆነ ነው። ለባሌው ነጋዴ ብድር ኪሳራ እንጂ ትርፍ የለውም።

መንግስት የገበሬውን ኑሮ፣ አስተዳደር፣ ትዳር፣ ጉምሩክ፣ ወዘተ. በከፍተኛ ጥረት ቢያሻሽልለት፣ ገበሬው በርትቶ በደንብ ሰርቶ መንግስት ቀረጥ እና አቅሙ እሚያድግለት ይሆን ነበር።

ደህና የጉምሩክ ህግ በሶስት መንገድ መታገዝ የአለበት ነው። አንደኛ፣ የህዝብ ማሰልጠኛ ማብዛት፣ ሁለተኛ፣ መንገድዎች ማብዛት፣ ሶስተኛ፣ የውጭዜጋን በደንብ ተንከባክቦ እየረዱ እንዲሰራ ማድረግ።

ከውጭ እሚገዙ እቃዎች፣ ከፍተኛ ዋጋ አሉብአቸው። አመላላሹ ነጋዴ ትርፍን ሲሻ ዋጋ ይጨምርበት አለ። የገበሬው ድካም

ውጭ መወሰዱ ከአልቀረ፣ እዚሁ ተክለው የአምርቱ። መንግስት ደግፎአቸው ምርቱን እዚህ ከአመረቱ፣ ብዙ ጥቅም አለው። ነጋዴ ስለጠፋ ዋጋው ዝቅ ይል አለ፣ የዘመነ ምርት ማምረት ለምደው ሰዎችአችን ይሰለጥኑበት አለ። ትርፍአችን ወደውጭ መሰደዱ ከአልቀረ እዚሁ ተመርቶልን እየሰለጠንንበት ይሁን መንግስትም የበመጠ ህዝብ አሳድጎ፣ እራሱም ይደግ። ያኔ ጥሬ እቃ ሁሉ ሳያከስረን ይሄድ አለ።

እንሆ፣ ሀብት መጨመሪያ እና ማሳነሻ መንገድዎችን አየን። እሚያደኸየን፣ በይው ከሰሪው ከበለጠ እና እውቀት ከሌለ ነው። እውቀት በሌለው መንግስት ውስጥ ንግድ እና ጦርነት ይበዛ አለ። የእጅስራ ጥበብ እየተናቀ ደሄድ አለ። አራሹ የአነሰ ይሆን አለ። ስራለፈታው ስለእዚህ ሰነፈጀ መንግስት ከውጭ እህል ሊያመጣ ይሰናዳ አለ።

እውቀተኛ መንግስት ውስጥ ግን፣ የተሻለ ነገር ሁሉ ሆኖ ስእሉም የተገለበጠ ይሆን አለ።

እስከአሁን የተባለው ሲደገም በአጭሩ፦

1) ሰው ብቻውን ሳለ ምድር ገዛችው። 2) በእውቀቱ ምድርን ተቆጣጠረ። 3) ተባዝቶ ስራውን ተለዋወጠ (ዋጋ ለስራ ልፋቱ መለኪያነት ተበጀ)፣ 4) ሀብት የተከማቸ ድካም ማለት ሲሆን የአለም ጌትነት መለኪያ ሆነ፣ 5) የተከማቸ ስራ ቀጣዩን ስራ የበለጠ የአቀልል አለ፣ የተከማቸ ሀብት የበለጠ ከክምችትን ይፈጥር አለ። እውቀት በሌለበት ሀገር ሀብት ሳታከማች እሚመረተውን እየበላች ጅጅምር ሳይቀጠል ያበቃ አለ። 6) መቀራረብ ወይም መንገድ ከሌለ፣ የአመረቱትን መለዋወጥ ከብዶ ከማምረቱ ከምርት ድካም ውጭ ለነጋዴ ሰጥቶ መላላክ አለ። ያ ትርፍ ቀንሶ፣ ልብ አኮስምኖ ሀገር የአደኸይ አለ እና ወይም መቀራረብ ወይም መጓጓዣ ማስተካከል ግድ ነው። 7) መንግስት ቀረጥ በእየወረዳው ጥሎ ምርቱን አያስወድድ፣ መንገድ ይይገንባ እና የአቀራርብ። 8) በሀገር ማምረት ግድ ነው። ከውጭ አብዝቶ እሚገዛ በጣም እየደኸየ እሚሄድ ነው። ከእቃው በላይ ለአመላላሹ ወጪ ይከፍል አለ። መንግስትም ከውጭ ከመጣው እቃ ቀረጥ ከመጠቀሙ ይልቅ በሀገር አስመርቶ የተሻለ የአድግ አለ። 9) የተጠቀሱት ከአልተደረጉ፣ ገበሬው ስራ ይፈታ አለ። መሬቱን ጥቂትዎች ይሰበስቡት አለ። ያኔ የበለጠ ድኻነት ነው። ቢያበድሩትም ይጎዳው አለ። 10) የመንግስት መሰረት እርሻ ነው። እርሻ ከበረታ፣ መንግስት ይጠነክር አለ።

ንግድ እና ጦር

የእጅ ስራ

እርሻ

ስምንተኛ ምእራፍ

የለውጥን አገባብ ተመልሰን እንየው። ሰው ሁሉ ባይበላው፣ ባይጠጣው፣ ብርን እጅግ የአፈቅረው ይሰበስበው አለ። ከፍተኛ ደባ፣ ስራ፣ ምንም ሌላም ነገርም ከውኖ፣ ብቻ ግን፣ እሚፈልገው ብር መሰብሰብ ነው። ከብር ወርቅ ደግሞ ውድ ነው። ብር እና ወርቅን የአለም ህዝብ በቃኝ አይለውም፣ ጌትነቱን ሊያሳይ ወይም ድህነቱን ሊለካም ይጠቀመው አለ። ያ ለምን ሆነ?

ብርና ወርቅ ፍሊጋ ሳይሆን እሚለውጡበት መደበኛ መንገድ ፈልገው ነው። በፊት በርበሬ የያዘ፣ ጤፍ የያዘውን ለውጠኝ ሲል ጨው እፈልግ አለሁ ይለው አለ። ጨው ነጋዴው ጋር ሲሄድ በርበሬ አልሻም ድስት እንጂ ይለው አለ። ሁሉ ሲሰቃይ፣ መለዋወጫ ሚዛን ፈለገ። ያኔ፣ እጅግ ከፍተኛ እርዳታ ሆኖ በግሪክ ከብት ለልውውጥ መጣ። ከብት በቀላሉ ይነዳ ስለነበር በከብት ምንም መለዋወጥ እና ሁሉም የእሚሻው ስለነበር ሲቻል ቆየ። እንግሊዝ በባሪያ እና ከብት ተለዋወጠች። በሂደት፣ በአሳ እና ትንባሆ ተለዋወጡ። መልሶ፣ እየተበላሸ እሚሄድ መለዋወጫ በመሆኑ ወደ ብረት ተለወጠ። እኛም ሀገር በጨው ተለዋወጥን። ግን ብረት ይዝግ፣ ጨው ይሟሟ ጀመረ። ብረትም ብልሃቱ ታውቆ በእየቦታው በዛ። እነሆ፣ ብር እእና ወርቅ ተፈጠረ። እማይዝግ እና ቀላል ሆነ። በአለምም ከአለስምምነት እየተወደደ መጣ።ቋሚ ሆኖ ቀረ። በተጨማሪ ደግሞ ብር እና ወርቅ ልውውጥዎችን በማሳጠሩ ነው። አንድ ዳቦ ሲገዙ ከአራሹ፣ አጫጁ፣ ወቂ፣ ነጋዴ፣ ፈጪ፣ ምጣድ ሰሪ፣ ነጋዴ፣ አቡኪ፣ ጋጋሪ፣ ሻጭ፣ ሁሉ ልፋት፣ እየተስተካከለ እሚከፈለውን በመጠቅለል እሚይዝ ነው።

ባቡር እና መንገድ ምን ቢበዛ ደህና መለዋወጫ ገንዘብ ከአልተበጀ፣ ሀገር፣ አታድግም። ቀጥለን እንዴት ይህ ገንዘብ በሀገር እንደ እሚበዛ ወይም እሚያንስ እንይ።

ዘጠነኛ ምእራፍ

ብር እና ወርቅ ወደ ሀገር በእማይቆጠር ምክንያትዎች ይገባ ይወጣ አለ። እና ውሉ አይታወቅም። ሙብዣ ማነሻው መንገድ ግን ግልጥ ነው። እውቀት እና የሰለጠነ መሆን ከአለ፣ገንዘብ ይበዛ አለ። በቀረ ገንዘብ እየተወሰደ የአልቅ አለ። እንዴት?

ጥጥ፣ እህል፣ ቆዳ፣ ወዘተ፣ እንደ ቅደም ተከተልአቸው በአምራቹ፣ ገበሬው፣ አራጁ፣ ወዘተ. ዘንድ ርካሽ ነው። ግን በሸማኔው፣ ተመጋቢው፣ እና ቆዳ ፋቂው ዘንድ ይከበር አሉ። ተገዝተው ተመርተው ግን ሲያልቁ፣ ልብስ፣ እንጀራ፣ እና ጫማ ሲሆኑ፣ በአመራችዎቹ ዘንድ ርካሽ ሆነው በገዢዎቹ ዘንድ ይከበር አሉ። ይህ እንደ ለነው፣ ህዝብም ብዙ ከአመረተ፣ እና መልሶ ህዝቡ ሰልጥኖ ወደሌላ ምርት ከቀየረው፣ እዛው ይገዛ አለ። ከውጭ ከተሸጠ ግን፣ በርካሽ ተገዛ። እዛ እውቀት ባለበት ተመርቶ ሲመለስ ከሸጥንው ዋጋ የበለጠ ከፍለን ገዢ ነን። ለምሳሌ አንድ ፈረሱላ ቆዳ 13 ብር ሆኖ ውጭ ይላክ አለ። ግን እዚህ ገዝቶ እሚሰራ እውቀት የለም። ሲመለስ 200 ብር በፈረሱላ አውጥቶ ይሸጥ አለ። እናም፣ ትንሽ ብር አግኝተን ብዙ እምንሸኝ እንሆን አለን። ሰልጥነው በማምረት እርስበእርስ በእማይለዋወጡ ሰዎች መሀከል ብር እና ወርቅ አርፈው በህዝቡ መሀከል አይቀመጡም። የብር እና ወርቅ ስራአቸውን ደግሞ እንይ።

አሰረኛ ምእራፍ

እምንገዛው ከእምንሸጠው እንደሀገር የበለጠ ነው። በምን ትርፉን ከፈለ? ከውጭ መልሶ በመበደር። ያንን አይተን ቀጣዩ፣ ሽያጭ እና ግዢ አቻ ቢሆን እሚከሰተው ጥቅም ምን እንደሆነ መመርመር ነው።

ትርፍ እና ድካም ከሀገሩ እንዳይወጣ የተመረተ ማስወጣት እንጂ የተመረተ መግዛት አያሻም። ብር እና ወርቅ ከሙብዛቱ ይልቅ፣ እዛው እንዲቀር በሀገር የተመረተ መለዋወጡ ነው ቁምነገሩ። ገበሬው የአለውን ሸጦ ሲያበቃ፣ ብሩን ከእሚቀብረው ሌላ ቁሳቁስዎች ገዝቶ ቢያድግበት የተሻለ ነው።

የህዝብዎች ትዳር፣ አንድም እሚፋለሰው፣ ገበሬው ባለመጨነቅ ሀብቱን ተማምኖ ሳይሰራ ሲያበድር እና ነጋዴ እየተበደረ ሲነግድበት ነው። ነጋዴው ከበረታ ብዙ ሲያተርፍ፣ ገበሬው ሀብቱ እየአነሰ እሚሄድ ነው። በሂደት ስራ አጥ ሆኖ፣ ለነጋዴው ሎሌነት ለማደር ይገደድ አለ።

አበዳሪው አበድሮ ብሩን ሲጠብቅ ከተቀመጠ፣ ትልቅ ስህተት ነው፣ በሂደት ተጎጂነቱ የአለ ነው እና። ሀብትን በማከፋፈል እኩልነት ከራቀ፣ ሀገር ልትጠፋ የቀረበች ናት ማለት ነው። ኢትዮጵያም ብዙ ሃብት ክፍፍል በዝቶባት፣ ሰው ድሃ እና ሃብታምነቱ እጅግ እየበዛ በመምጣቱ ለወደፊቱ አስጊ ነው። ዛሬ እንኳ፣ በጡብ የአማረ ቤት ከጎኑ፣ በሳርቤት ተገንብቶ አኗኗር የተለያየ ሆኖ እምንመለከተው ነው። ይህም የሃብት ክፍፍሉ ትክክል አለመሆኑን አሳዪ ነው። ያ ልዩነት ከበዛ፣ ሀገር እየጠፋ ይሄድ አለ። ከአዲስ አበባ ድሬዳዋ ባቡር መስመር ላይ ልጅዎች የእለት ጉርስ ፍለጋ ወጥተው በረሃብ እና ወባ ሞተው በእዛው ሃዲድ መስመር ተቀብረው አንዳንዱ አጥንት ጭራሽ ወጥቶ ይታየን አለ። ሌላው ሳይሰራ በሹምነቱ ተንደላቅቆ አለ። ይህ አስጊ ነው። መንግስት ጌታ እና ድሃውን ለማቀራረብ ህዝቡን የአሰልጥን እና ስራ የአብዛለት። መንግስትን ሁሉም የአጠነክሩት አሉ። የአኔ፣ ብር እና ወርቅ ዋጋአቸው ትልቅ ይሆን አለ።

አስራአንደኛ ምእራፍ

ስለ ባንክ እናውራ። በፊት ብር እና ወርቅ እሚገኝ ወቅት ሰው በግሉ ያኖረው ነበር። በሂደት ሌብነቱን ፍራቻ ደህና ቤት የገነቡ ሰዎች ለሰው ለማስቀመጥ ይግባቡ ጀመረ። ይህ ተለምዶ፣ ደንበኛ ቤት የአለው ሰው፣ በፊርማው ማረጋገጫ እየሰጠ፣ ብዙ ወርቅ እና ብር የአስቀምጥ ጀመረ። በሂደት፣ ጣሊያን ውስጥ በማህበር ሆነው፣ በሃዋላ ብር እና ወርቅ ቶሎ ለመላላክ አገልግሎት ጀመሩ። ብር ለአገልግሎቱ ከላኪ ወይም ከተቀባይ እየተቀበሉ ይኖሩ ነበር። ይህ በአውሮፓ ተለምዶ በ 1400ዎቹ በሆላንድ አምስተርዳም የአደራ ገንዘብ አቀማጭ ማህበር ቆመ። የአምስተርዳም ባንክ ተብሎ ተሰየመ። መንግስት እዛ ብር የአስቀመጠ እንዳይከስር ሁሉ የአግዘው ዋስ ይሆነው ነበር። አብሮ፣ ብር አስቀምጠው እራስአቸው ከመሄድ ይልቅ፣ ፈርመው በመፍቀድ ወረቀቱን አይቶ መክፈል ጀመረ። ወዲያው በአውሮፓ ይህ እየተስፋፋ ሄደ። ቀጥሎ የዲስኮንቶ ባንክዎች ተከፈቱ። የትርፍ ሂሳብ ማለት ሲሆን ቃሉ፣ አበድረው ወለድ ይቀበሉ ጀመሩ። ዲስኮንቶ አብረው ብር የአስቀምጡ ነበር። ቀጥሎ ብር በማህበር አዋጥተው ባንክ መስርተው በጋራ ስስምምነት ብሩን የአበድሩ እና የአተርፉ ጀመር። በጎን የሀብት ባለቤትነት ምስክር ወረቀቱን ይዘው፣ በወረቀቱ ይበደሩ፣ ወይም ይሸጡት ጀመሩ። ያ አንዴ የተሰበሰበ ብርን ሁለቴ ለመገልገል በቁ። ቀጥሎ አዲስ ብልሃት መጥቶ፣ ብር አስቀምጡልኝ የአለ፣ ማስጠበቂያ ሳይከፍል ተቀምጦለት ብሩን ለታመነ ሰው ሊያበድሩት ተስማማ። ያ በነፃ ብርን ለማስጠበቅ እና ተበድሮ ሰርቶ ለማደግ፣ ሀገሩን ጠቀመ። አቀላጥፈውትም፣ ባሪያውን ልኮ ብር በፊርማው እንዲቀበል፣ ሲገበያይም ብር ከመቁጠር በቼክ ከፈሉት ይህን የአክል ብሎ በመፃፍ ብቻ ይገለገል ዘንድ ተፈቀደ።

ሀገር እንዲህ እደነበ ይኖር ጀመረ። እኛም በስርአት ብር እና ወርቅ ከአልተገለገልን፣ መጨረሻው ደግ አይሆንም። ሰው እሚያምነው ጠፍቶ ወርቁን በፈረሱ መጣምር፣ ወይም በጋሻው መመከቻ የአደርገው ወዘተ. አለ። እንጂ፣ ምንም አይነግድበትም። ብሩንም ይቀብረው አለ። እንዲህ ሲሆን፣ እጅግ ሀገር ይጎዳ አለ። በሀብቱ መነገድ የለም። መተማመንም የለም። መተማመን ቢኖር እንደ ባንክዎቹ ለሌላው እንዲሆን ማድረግ በተቻለ ነበር። የአልተማረ ሰው የአለበት ሀገር ውስጥ እንዲህ ለጌጥ መጨነቅ እንጀከ ሀብት ለማፍራት መጨነቅ የለም። የአልተማሩ ሹማምንት ስለአሉ ችግሩ ይህ ነው። ቀድሞ አስተምሮ ለውጥን መጥራት እእነሆ ግድ ነው። አውሮፓ በአንድ ጊዜ ይህን ሁሉ አልደነባም። ደንቡን የአከማቸው በጊዜ ነው። እዚህም ዝምብሎ የአውሮፓ ስርአትን ማምጣቱ ተገቢ አይደለም። ቀድሞ ማስተማሪያ ቤትዎችን በአግባቡ መክፈት የአስፈልግ አለ። በደንብ ለረዥም ጊዜ ተምሮ ከአልመሰረቱት በአንዴ የአልተፈጠረ ስርአት እዚህ በአንዴ አይሰምርም። ስርአት ትምህርትን ይፈልገው አለ። የአለ ትምህርት የትም አይደርስም። ለደንብ አውጭዎች ብዙ ገንዘብ መንግስት ከእሚያወጣ፣ ለማስተማር ማተኮሩ እጅግ አስፈላጊ ነው። ባንክ ቢቆም እንኳ ከአልተሰለጠነ አያገለግልም። የእንግሊዝ ባንክ በኢትዮጵያ ቆሞ ለምሳሌ በ1904 አም. 1.2 ሚሊዮን ብር አበደረ። ከእዛ ግን ሀበሻ የተበደረው ሀምሳ ሺህ አይበልጥም። የቀረውን ፈረንጅ ተበድሮ ይሰራበት ነበር። ያ ብቻ አይደለም። የእኛ ዜጋዎች ተበድረው ከውጭ እቃ ገዝተው አምጥተው በማትረፍ ብሩን ይመልሱት ነበር። ማለትም የሀገርን ድካም ለውጭ ሀገር ተላላኪ ሆነው ሸጡ እንጂ ሀገር አላገዙበትም። ከወረዳ ወረዳ ለእሚነግድ ዜጋ መንግስት መርዳት አለበት። ከውጭ አምጥቶ ለእሚነግደው ግን ምንም ነገር መንግስት መርዳት ይገባውም።

ስለእዚህ፣ መንግስት እና ሹምዎቹ ነጋዴ እና ወታደር ማብዛት የለብአቸውም። የመንግስት መሰረት እርሻ መሆን አለበት። ነጋዴውም ቢነጫነጭ ሹምዎች መጨነቅ የለብአቸውም። የቀረውን ብር ተበዳሪው ሹምዎች ሲሆኑ በህልምአቸው እንኳ ሊሰሩበት አያስቡትም፤ ከገባርዎች ገንዘብ እስኪመጣ ሊገለገሉበት ብቻ ነው። ባለፈው የሀገርአችን ባለገንዘብዎች ተሰብስበው ባንክ ሰርተው ለገበሬው እናበድር እርሻ ይስፋፋ አሉ። ዳሩ የአልሰለጠነ ገበሬ እንዳልንው ምንም አያሳካም። ስለእዚህ፣ ብሩን ወስዶ መክፈል አቃተው እና ብዙ ገበሬ ከእርስቱ ተነቀለ። ወደፊትም ይሄ አይሳካም። የአልሰለጠነ ገበሬ ብድር ቢሰጠው አይችልም። ከውጭ እቃ እየገዛ ደግሞ ማንም አያተርፍም እና መጠንቀቁ ግድ ነው። ባቡር እና ባንክ አዲስአበባ ደርሶ አለ። ግን መማር መሰልጠን ከሌለ፣ መቃብር መማሻ እና መቀበሪያ እንጂ እነእዚህ ሁሉ ለመሰልጠን እሚጠቅሙ አይደሉም።

አስራሁለተኛ ምእራፍ

የሀገር ህዝብ በተለያየ ስስራ ከሰለጠነ፣ እጅግ ፈጥኖ ብር እና ወርቅ ይለዋወጥ አለ። ብር እና ወርቅን ቶሎቶሎ ከአልተለዋወጠ፣ ህዝብ ብዘጀ ወርቅ እና ብር ቢሸከም ዋጋ የለውም። መለዋወጥ ከቻለ ዋጋው ይንር አለ። በአንዱ ብር ሁለት ሶስት ቦታ በባንክ የተነሳ መለዋወጥ ይችል አለ። ግን፣ ሰልጥኖ በተለያየ ነገር መበልፀግ እና የተካነ መሆን አለበት። ባልሰለጠነ ሀገር፣ ቶሎ ገንዘብ አይንቀሳቀስም። በአልሰለጠነ ሀገር ብር ቢበዛ እንደ ብዛቱ አያገለግልም።

በኢትዮጵያ እስከ መቶ ሚሊዮን ብርዎች አለ። ስራ የያዘው ግን ከሃያ ሚሊዮንዎች አይበልጥም። የቀረው፣ ወይ ተቀብሮ እየተበላሸ ወይም ጌጥ ተደርጎ አለ። በገበያው የአለው ብር ትንሽ በመሆኑ ብሩ ሁሉ እያገለገለን አይደለም። ብድርም በአከትዮጵያ ትልቅ ነው። በየቱም ሀገር ቢለያይም ከመቶው ስድስት ብር አይበልጥም። የ አቢሲኒያ ባንክ ግን አስራሁለት ብር በመቶው ወለድ ይቀርጥ አለ። ይህ ባይባልም መንግስት የሆነ ደረጃ ላይ መቁረጥ ግን አለበት። ባንክ በእየወረዳው ማቆም አስፈላጊ ነው።

አንድ ሀገር ከአደገች ርካሽ ወለድ አለ። ብድር ከፍ ከአለ፣ ሀገር አላደገም፣ ሰው ስራ አይሰራም ማለት ነው። ስራ ሲሰራ ወለድ የአነሰ ነው። ለውጡ ፈጣን ስለሆነ ከለውጡ ገንዘብ ይገኝ አለ እና። ባንክ ገንዘብ ወስዶ ማረጋገጫ ወረቀት ሲሰጥ ወረቀቱ እሰሱ መነገጃ ነው። ሁለተኛ ብሩ የብድር አካል ነው። ሶስተኛ በቼክ በመለዋወጥ ጊዜ ቁጠባ አለ። አራተኛ ባንክኖት ተጀምሮ አለ። በእዛ ውስጥ፣ ገንዘቡ በጀርባ ሲሰራ በወረቀቱ ደግሞ ደየተዟዟረ፣ ብሩ እስኪፈለግ ድረስ በባንክኖት እንደብር መገልገል አለ። ባንክ በሰለጠነ ሀገር ብዙ አገልግሎት እንደእዚህ ይሰጥ አለ።

እውቀት ግን ለእዚህ ሁሉ አስፈላጊ ነው። እውቀት ከአለ መተማመን አለ። የእማያውቅ አያምንም እና ብሬን ቁጠሩ እና በእጅ ስጡኝ ባይ ነው። ይህ እንዳይሆን፣ ቀድሞ ህዝቡን በእውቀት ማሰልጠን ተገቢ ነው።

ባንክኖት በዝቶ በመመረት በውሸት ሰው እንዳይታለል የጨነቀው ይህን ያንብብ። የባንክ መስራችዎቹ ብርአቸውን አክሲዮን በተባለ ወረቀት ጽፈው መጠኑን ገልፀው ይይዙት አሉ። ኦፍ አቢሲኒያ ሲቆም መቶሺህ አክሲዮንዎች ታተሙ። አንዱን አክሲዮን በሃምሳ ብር ሂሳብ ማህበርተኛዎች ገዙት። አምስት ሚሊዮን ሊሰበሰብ ቢታቀድምከ ብዙ ብር ከተሰበሰበ ስራ መፍታት እንዳይሆን በእሚል፣ የአክሲዮን ሩቡን ሊከፍሉ ስምምነት ሆነ። ሲሶውን በቃሉ መሰረት ወደፊት ሊያስገባ ዋስ አመጣ። መነሻው ስስለእዚህ 1.2 ሚሊዮን ብር ሆነ። ቀሪው ሲፈለግ ይሰበሰብ አለ። ባንክኖቱ በእዚህ ልክ ይዘጋጅ እና የ1.2 ሚሊዮን ባንክኖት ይዘጋጅ አለ። ከአለው ብር ደግሞ ሁሉ ሰው ባንዴ ባንክኖቱን በብር ቀይሩ አይልም እና፣ ከፊሉ መጠባበቂያ ሆኖ ከፊሉ ይበደር አለ። ገናም አክሲዮን የያዙት ባለማህበርተኛዎች አክሲዮኑን መነገድ ይችል አሉ። ሲነግዱት እና ከፊሉ ብብ ብድር ሲደረግ፣ የገበያው ብር በጠቅላላው ወደ ሶስት ሚሊዮን ነጥብ አንድ በላይ ተጠጋ ማለት ነው።

አቢሲኒያ ባንክ በ1904-05 አመት ስምንትመቶሺህ ብርዎችን አስቀምጥ ተብሎ ሰበሰበ። ማለትም ከፊሉን ለታማኝ ተበዳሪ ማከል ከቻለ፣ ብሩ ወደ 3.5 ሚሊዮን ደረሰ። በሰለጠነ ሀገር እንዲህ አንዱ ብር በዝቶ ህዝብ የአገለግል አለ እንጂ አይቀመጥም። ብር መለዋወጫ እንጂ ሌላ ብልሃት የለውም። ስለእዚህ በብልሃት እንዲህ መለዋወጡ እሚቻል ነው። ከአለመማር ውጭ መለዋወጥ አይሰምር፣ ባንክም አይሰምር። ባንክ ከመማር ውጭ ቢበዛ እሚገለገለው እሚነግዱት የውጭ ዜጋዎች ናቸው።

አስራሶስተኛ ምእራፍ

የአቢኒሲኒያ ባንኩ ብር በመስራችዎቹ ለ50 አመትዎች ስለተዘጋጀ ብሩን ልውሰድ ቢሉ አይፈቀድም። ከቸገረአቸው ገዢ ቢያገኙ አክሲዮኑን መሸጥ ግን ይፈቀድልአቸው አለ። ስለእዚህ 1.2 ሚሊየን እማይጎድል ብር አለው። እና የባንኩ አለቃዎች በእዛ ብር ከአለጊዜው አምጡ ከተባልን በእሚል አይሰጉም። ቶሎ ክፈሉ ቢባሉ እሚጨነቁበት የባንክ ኖቱ እና ከተሠጠአቸው የከፈሉት አራተመቶ ሺህ ብርዎች በጠቅላላው፣ 1.6 ሚሊዮን ብሩን ብቻ ነው። ያም በእምነት ስለእሚሰራበት አያስጨንቅም። ብልህ ህዝብ እንደእዚህ፣ ትንሽ ገንዘቡን እንዳያንሰቅ ብዝቶት ይገለገልበት አለ።

በእውቀት ሰልጥኖ እማይገበያይ ህዝብ፣ ከውጭ ለመጡት ምርትዎች በባንክኖት አይከፍልም። በጥሬ ብር ነው። ባንክኖት በውጭ አይሰራም።

በደፈናው፣ ንግድ እጥፍ ይደረግ አለ። ባንክኖቱን የያዘ እና ጥሬብሩን የያዘ እኩል ይነግድ እና እድል ይበዛ አለ። ባንክ እሚቸገረው የመጀመሪያ አካባቢ ነው። ያም ባንክኖት ይዞ እሚመጣ የበዛ ወቅት ነው። ያም ሀገር ውስጥ ምርት ከአልተመረተ ነው። ከውጭ ሀገር እቃ ከተገዛ፣ ነጋዴው በጥሬ ብር ለውጦ ባንክኖቱን ይመልስ አለ። ግን ከሀገር ውስጥ የእሚመረት ከበዛ፣ ባንክኖቱን በብር ቀይሩ ሳይል፣ በባንክኖቱ ይገበያይ እና ባንኩም ሳይዛባበት የአገለግል አለ። ብሩን ለውጭ ንግድ በጥሬ እንውሰድ የአሉ ከበዙ ግን፣ የአለውን ብር ባንኩ ጨርሶ አስቀምጥ የተባለውን ለባለባንክኖት መንዛሪዎች መክፈል ይጀምር አለ። ክፈል የአለው ሌላ ሲመጣ ባንክኖት ይሰጠው አለ። ከተቀበለ ባንክኖት እየበዛ ይሄድ አለ። ወደውጭ ጥሬው ብር ከተሰደደ አብዝቶ፣ ጥሬ ብር ፈላጊውን ወደ ባንክኖት ፈላጊነት መመለሻ መንገድ የአስፈልገን አለ። በቀረ ባንኩ ይቸገር አለ። ከተጨነቀ፣ ባንኩ የአበደረአቸውን የአስጨንቅ አለ። ያኔ፣ ነጋዴው እቃውን ገበሬው እርስቱን በርካሽ መሸጥ ይገደድ አለ። በርካሽ መሸጡ ደግሞ አይቀሬ ሆኖ ህዝብ ድካሙ በርካሹ ይሄድበት አለ። መሬት እና ሀብት በጥቂት ሀብታምዎች እየተጠቀለለ ድኻ ይበዛ አለ። እንደ አየንው፣ እጅግ የመንግስት መሰረቱ እየበዛ ይሄድ አለ። ስለእዚህ በአልሰለጠነ ሀገር ባንክኖት ቢለመድ ይቸገር አለ። ባንክኖት ሲጀመር ባንክኖት ሲጀመር አብሮ ህዝብ ከሰለጠነ ግን፣ መንግስትም ሀገርም ይጠቀም አለ። የአደገ ሀገር አምርቶ ምርቱን ከተለዋወጠ፣ ባንክኖት አስፈላጊ ነው። በቀረ፣ በአልሰለጠነ ሀገር ባንክኖት ተፈጥሮ ሰው ሲገበያይ ከጀርባ ጥሬብሩ ይወጣበት እና ወደቀውስ ይገባ አለ።

<u>አስራሶስተኛ ምእራፍ</u>

የአቢስኒያ ባንክ፣ ለ50 አመትዎች ሌላ ባንክ ላይከፈትበት ቃል አለው። ያ ግን በሙስና የተፈጸመ ቃል ሲሆን ሞኖፖል ነው። ተፎካካሪ የሌለው ደግሞ አስተናጋጅነቱን አበርትቶ እሚፎካከር ስለእማይመጣ ለደንበኛው ደግ ስራ ሊሰራ አይበረታም። ሚዛን የማይዘናበለው እኩል ነገሮች በሁለቱም ጎንዎች ሲመጣ ነው። እንጂ፣ ለጥቅሙ ብቻ እሚሰራ ማንም የሌለበት ነው። አውሬአዊነት ይበዛበት አለ። ቀጥሎም ባላንጣ ከሌለው እራሱም ሳይቀሰቀስ አይነሳሳም። ባላንጣ ሲኖር ግን እንደ አሻ ተበዳሪን ማስጨነቅም የለም። ወደሌላ እንዳይሄድ መንከባከብ አለ። ወለድም በመወዳደር ይቀንስ አለ። ብዙ አበዳሪ ከአለ ብዙ ተበዳሪም አለ። አበዳሪዎችም እሚበዙት ሰልጥኖ ህዝቡ ስራ ሲያበዛ ነው። ለስራ መብዛት ደግሞ፣ እሚሻለው፣ እኩል ሆኖ ህዝቡ የመረጠውን ሲሠራ ነው። ስለእዚህ በባንኩ እኩልንነት ማጣት ትልቅ ችግር አለ።

በውድድር ማጣት፣ ከፍተኛ ጉዳት አለ። የባንክ ውድድር መጥፋት ግን ትልቁ የሞኖፖል ጉዳት ነው። የጠጅ፣ ሀር፣ ወዘተ. ሞኖፖል፣ ጉዳቱ ለጠጅ፣ ሀር ወዘተ. ተገልጋዩ ነው። የባንክ ሞኖፖል በብር ልውውጥ የእማይሳተፍ ከጨቅላ እስከ ትልቁ የለም እና ሁሉን የእሚነካ ነው። የአቢሲኒያ ባንክ መስራችዎች ከውጭ ስለመጡ የውስጡን ሰው አያምኑትም እና ተጠንቅቀው እሚያበድሩ ናቸው። ሲቀጥል፣ እሚገለገለው ዋና ተገልጋይ የውጭው ዜጋ ብቻ ነው። ሀብት መከተት ፈርተው ቢበዛ ቢታወቅ መወረስን ፈርተው፣ ሰዎች ብር ቀብረው እየጎዱ ነው። ባለብርዎች ተሰባስበው ባንክ እንዳይከፍቱ በሞኖፖል ተይዞ አለ። ያ ብቻ ሳይሆን፣ ከጥቀከት አመትዎች ቀድሞ በመንግስት ትእዛዝ የተሰበሰቡ ሹማምንት ባንክ ማህበር አበጁ ተብለው ቢሞክሩትም፣ ምንም ግን አላደረገም። መንግስት የላከው ማህበርተኛ ስለሆነ የአለው፣ ከአለሙያአቸው፣ ሰርተው የትም አይደርሱም። መንግስት ስራው ማስተዳደር ነው እና፣ ማህበርተኛዎችን ከመቀላቀል በፍትሐነገስት ደንግጎ የእሚያውቅ እንዲሰራ ቢጠነቀቅ እሚሻል ነው።

ዛሬ መንግስት የበላይ ሆኖ ሳለ ወርዶ ከታች ከአሉት በማህበርነት ሲነግድ አያዋጣውም። ሰው ቢያስለጥን ግን፣ ህዝቡ ለማደግ እና ለማምራት ይበረታታ ነበር። አቢስኒያ ባንክ በአስር አመቱ አንዴም ትርፍ ለማህበርተኛዎች አልሰጠም፤ ለአማካሪዎች እንኳ ከፍያ ሰጥቶ አያውቅም። ይህ ኢትርፍአማነት ሀገር ስለአልሰለጠነ ነው። በሞኖፖል ባንክ ደግሞ ሀገር አትሰለጥንም። የመሬቱ አቅም ሺህ ባንክ እሚያስተዳድር ነው። ሰው ስላልሰለጠነልን ግን አንዱ ባንክ አላተረፈ የሂሳቡ ባለሙያም ከፍያ አላገኘ።

<u>አስራአምስተኛ ምእራፍ</u>

እውቀት የሌለው የዝሆን ቁመት እና መብረቅ ሲመለከት፣ አምላክን አድናቂ ነው። እውቀት የአለው ግን፣ በንብ እና ጉንዳን ስራ ጥበብ እና የተሳካ ስርአት ይደነቅ አለ። ከነጎድጓድ በላይ የንብ ስርአት ለአምላኩ ማድነቂያ ይሆነው አለ። ሰሎሞንም በመጽሐፈ ምሳሌ 6፥6 እና 30፥23 የአደንቅአቸው አለ። መንግስትም፣ ሀር፣ ወርቅ፣ ወዘተ. ውድ ወይም ትልልቅ እቃ ከማተኮር ይልቅ፣ ክብሪት፣ ትንባሆውንም መከታተል አለበት።

መገበያያ ገንዘቡን ማማስተካከል ሲገባ ቶሎቶሎ መለዋወጥ አይገባም። ውቡ ፊልጶሥ የተሰኘው የፈረንሳይ መሪ ሙቶ ጊዜ ብሩን ቀያይሮት አለ። ከመለዋወጡ ምን ችግር አለ?

የነምሳው ብር በኢትዮጵያ ዛሬ የአገለግል አለ። 28.6 ግራም ሲሆን፣ 23.3 ግራም ብቻውን ንፁህ ነው። የቀረው 4.6 ግራም ንፁህ ብር የአልሆነ ነው። አዲስ ብር የኢትዮጵያው መንግስት ቢያወጣ፣ ያም 21.5 ግራም ቢሆን በኢትዮጵያ ህዝብ ከአስር አንድ ብር ፈሰስ ጥፍብህ አለሁ እንደማለት ነው። ለምን? አዲስ ብር ሲወጣ የቀደመውን መብላት አይቻልም አያገለግልምም እና ለመለወጥ የያዘው ሁሉ ይገደድ አለ። የድሮው ብር ወደ መንግስት ጓዳ ይመለስ አለ። መንግስት አስር ብር ነው ብሎ 21.5 ፈሰስ ሲሠጥ፣ አስርብር የነበረውን 23.3 ተቀበለ ማለት ነው። ሲቀበል በአስር ብር አንድ ብር አተረፈ ማለት ነው። በውጭ ንግድ ደግሞ ብሩ በመቀነሱ መጠኑን ለማካካስ በፊት 10 ብር የሸጡትን አሁን 11 ብር ክፈሉበት ይሉ አለ። ያኔ፣ ገበሬውም ምርቱን እንደነበረ ቢሆንም አንድ ብር ይጨምርበት አለ። ማንም ግን ትርፍ አያገኝም፤ ትርፉን አግኚው መንግስት ብቻውን ነው። ብር ይዞ የተቀመጠ ብቻ ይጎዳ አለ። እቃ የያዘ ግን አንድ ብር ጨምሮ በአስሩ ላይ ስለእሚሸጥ ምንም አይጠቀምም አይጎዳምም።

የኢትዮጵያ ብር ከሙቶ ሚሊዮን ገበያ ላይ የአለው ሃያ ሚሊዮኑ ነው እንደ አልን፣ ብሩ ቢለወጥ 2 ሚሊዮን ባገኝ ነበር። በእየጊዜው መቀያየር ግን ህዝብ ይጎዳ አለ እና የተባለው መሪ እንደቀያየረው ከመቀያየር፣ ብር ከፈለገም እንዲህ ከማጭበርበር፣ እና ሁሉን ሰሪውን ህዝብ ጨምሮ ከሙጉዳት፣ ገንዘብ የያዘውን አምጣ ብሎ ፈሰስ ቢጥልበት እሚሻል ነው። እሚያስፈልገው ፍትህን መንከባከብ ነው፦ አንዱ መሬቱን ሸጦ አቡጀዲድ ሊገዛ ሲያስብ፣ ወዲያው ሸጠው ብሩ ግን ተቀየረበት፤ ገበያ ቢሄድ መሬት ገዢው ሳይጎዳ እሱ ግን በሸጠው ብር ጨምር ስለእሚባል መጨመር ደግሞ ፍትህን የአጎድፋት አለ።

ብርን ኢትዮጵያ ሁለት ቦታ ትክፈለው የተባለ ምክር ስህተት መሆኑን መንግስት ከአላወቀ የተሳሳተ ምክሩን የሰጠው ሰው በሌላ መንግስትዎች ፊት ሊያሳፍረን ብቻ ነው እና መጠንቀቅ ተገቢ ነው። ከፈረንሳይ ታትሞ እሚመጡት ገንዘብዎችን በተለይ ድኻው ተመችቶት አለ። ለድኻ አመቺ ናቸው እና።

የኢትዮጵያ ህዝብ አብዛኛው ድኻ በመሆኑ፣ የእሚፈልገው እንደ ድኻ አነስተኛ መለዋወጫውን ነው። ሀብታም ህዝብ ከፍተኛ መለዋወጫ ገንዘብዎችን ይገለገል አለ። ለምሳሌ፣ በኢትዮጵያ ከአንድ ብር ይልቅ፣ አላድ፣ ከአላድ ይልቅ ተሙን ተወዳጅ ነው። አንድ ተሙን የአንድ ብር አንድ ሃያኛ ነበር። ሰው አንድ አስራስምንገኛ ድረስ እየተደራደረ ይለዋወጥበት አለ። ያም ዝርዝሩ ብር ከመፈለጉ የተነሳ ነው። ያም ህዝቡ ከመደኸየቱ የተነሳ ብዙውን ነገር በአጫጭር ሂሳብ ቀነጣጥቦ ስለእሚገዛ እንጂ ተሙን የተወደደው አንድ ሃያኛ ትክክለኛ ዋጋው ነበር። መንግስትም በአንድ አስራስድስተኛ ተገበያዩበት የአለውን አዋጅ ያም አራቱን ተሙን ገብርልኝ እንደ ማለት ነው ስለአላጠበቀው ምስጋና ይገባው አለ። ለትንንሹ እና ሩቁ ነጋዴ ተሙን ፍቱን ሆለት አለ። አለተሙን የትም አይደርስ ይራብ ይቸገር ነበር፣ በአራት ቀን አንድ ብር ደመወዝ ብዙ ነጋዴ ስለእሚነግድ ከደመወዙ ቀድሞ ይራብ ነበር። ጭራሽ ወደገጠሩ ስንቀርብ ተሙንን አይገለገሉትም። እሚሰሩት ልውውጥ በጨርቅ፣ጨው፣ ወዘተ. ነው።

ተሙን እና አላድ በድሃው ሀገር ስለተወደደ፣ ይጠቅም አለ ማለት አይደለም። ከውጭ ፈረንሳይ ብዙ ተሙን መፈለጉን አውቀው ነጋዴዎች ይዘው ይመጡ እና ለህዝቡ በ16 ተሙን አንድ ብር ሂሳብ ይሸጡት አለ። አራት ተሙን በብር አትርፈው፣ በደንብ ይሰበስቡ እና ትርፍ ይዘው ይሄድ አሉ፣ ወይም ሸምተው ይመለስ አሉ። በሀገር ብሩ ቢመረት፣ በብር አራት ተሙን በህዝቡ እና መንግስት መሀከል እየተመላለሰ ሀገር የአገለግል ነበር።

ይህን ለማዳን አንደኛ፣ በቂ ሸረፋ ወይም ዝርዝር በሀገር ማተም ግድ ነው። ሁለተኛ፣ ከውጭ እንዳይመጣ መከልከል እንዲሁም መንግስት ራሱ ከውጭ መግባት ከአለበት በብዛት ይዞ መምጣት ይሻለው አለ። ሶስተኛ፣ መንገድ ማመቻቸት ነው። በቀረ፣ ቶሎ መሸመት ስለእማይቻል ገንዘቡን ዘርዝሮ በተወደደ መንገድ እየገዛ ይገለገልበት አለ።

<u>አስራስድስተኛ ምእራፍ</u>

ብር በምድር ከወርቅ በላይ አለ። ወርቅ ከብር የበለጠ አድካሚ፣ ብር ደግሞ ቀላል ነው ማለት ነው። ይህ ከሆነ፣ በእየአመቱ ከእሚወጣው ብር ጋር የተያያዘ የብር ዋጋ አለ ማለት ነው። ብር ሲበዛ ከሙብዛቱ ቀድሞ የሸጠ መልሶ ሊገዛ ሲል ይወደድበት አለ። እቃ የሸጠ ይጎዳ አለ። ለምሳሌ፣ ውጭ ሀገር 5 ሚሊዮን በአመት ኢትዮጵያ ትነግድ አለች። ብሩ፣ ከፍዝቅ ሲል፣ እሚጎድል 200 ሺህ ገንዘብ አለ። ስለእዚህ የሰለጠነ ሀገር መንግስት እሚያደርገው፣ በወርቅ ተለዋወጡ ብሎ መደነብ ነው። በብር እና ነሀስ ሲነግዱም በወርቁ ዋጋ እየተኩት እንጂ በእራሱ በብር ወይም ነሀሱ ዋጋ አይደለም። ታሳቢነቱ ወጥ የወርቅ ዋጋ ሆኖ ይነገድ አለ። በእንግሊዝ እና ጀርመን እንዲህ እሚሰራ ነው። ወርቅ ዋና መገበያያው ሲሆን፣ የቀረው ብርታብረት ወርቁን ወክሎ እሚገበያዩበት ነው። መንግስትዎቹ በቆርቆሮ፣ ነሀስ፣ ብር ተነጋግደው፣ ወርቁን ከፈለጉ መንግስት ዘንድ ሄደው ሊያወጡ ስርአት ስለአለ፣ እንግዲህ፣ ሰው ወርቁን አስቦ ሲነግድ ብረትዎቹ ቢረክሱ ቢወደዱም ዋጋ አይቀየርም። ገበያው የእሚነካው የወርቅ ዋጋ በተነካ ጊዜ ብቻ ነው። ስለእዚህ ወርቅ እንደልብ ስለእማይገኝ ዋጋው ሳይለዋወጥ፣ ቆርቆሮዎች ምን ቢለዋወጡ በዋጋ ህዝቡን ሳይቸገር የአገለግለው አለ።

<u>አስተያየትኤዎች (Commentaries)</u>

<u>፩) ግልአዊ ኩነና</u>

መጽሐፉ፣ የቆየ እንደመሆኑ፣ የምርጥምርጥ መተዋወቂያ እሚሰኝ አይደለም። በተለይ ለትምህርት ዝግጅቱ፣ መተዋወቂያ አድርጎ ይህን ማንበብ አይመከርም፤ ለብቻው ከተወሰደ። ተጨማሪ መጽሐፍ ከአልተነበበ፣ አቀራረቡ ደፈና ወይም ጠቅላላነት፣ ስለአለው እምቅአደጋ (risk) አለበት። በተለይ፤ ለምሳሌ፤ የቅርብ ወቅት የህግ ትምህርት ወይም የህዝብ አስተዳደር ትምህርት እራሱ ቢያነብቡ፣ ተጨማሪ ብዙ ጉዳይዎችን ማግኘት እሚቻል ነው። ይኸኛው ግን፤ በቆየ እይታ በተለይ ከንጉሥ ስርአት አንጻር ስለተዘጋጀ፣ የነፃ ምርምር ውጤትነቱ እና አሁንአዊነቱ የተቀነሰበት ይሆን አለ።

ዳኑ፤ ከጀመሩት በቀላሉ እሚነበብ ከመሆኑ አንጻር ቢነበብ፣ ለማንም ቀላል ነው። እንዲሁም፣ በጠቅላላአዊ አቀራረብ ተቆንጽሎ የአለ ደግ አሳዋቂ መጽሐፍ ነው። መደበኛ ጉዳይዎችን በተመለከተ ደግሞ ጠቅላላ ቢሆንም ለማስተዋወቅ በቂ አቅም ግን አለው። አጭር እና ቀላል፣ ታሪክንም አሳዋቂ ከመሆኑ የተነሳ፣ ቢያነብቡት እሚጎዳ አይደለም።

<u>፪) ቋንቋ እና አጻጻፍአዊ ዘዴ</u>

በደፈናው፤ ደህና አማርኛ እሚገለገል ነው። ከብዙ የእዚህ እና የቅርብ ዘመን መጽሐፍዎች አማርኛአቸው እንደውም የተሻለ አማርኛ እሚገኝበት ይመስል አለ።

አረፍተነገርዎች አጫጭር፣ ግልጽ እና ቀላል ናቸው። በጥቂቱ አርትዖት ቢያከል ኖሮ ግን፤ የበለጠ መጽሐፉን በቋንቋው አልቆ የእሚያሳድገው ይሆን እንደ ነበር ግልጥ ነው።

<u>፫) ቅለት</u>

ዝግጅቱ እና ቋንቋው እጅግ ስለቀለለ፣ ንባቡን ማንኛውም ዐዋቂ አንባቢ ቢከውነው እማያዳግት እና ሳቢ መጽሐፍ ነው። ስነምጣኔ፣ ወይም ህዝብ አስተዳደር ማወቅ የግድ መጽሐፉን መቅደም የአለበት ሁኔታ አይደለም። ማንም ይህን መጽሐፍ በማንበብ፣ መገንዘብ ይችል አለ። በተለይ የምሳሌ፣ እና የተፈጥሮ መነሻ ሁኔታውን እየጀመረ ማብራራቱ፣ እጅግ ትልቅ ቅለት የሰጠው ነው።

<u>፬) የአልተጠቀሰው ማርክ ትዌይን በተለይ በሶስተኛ ምእራፍ በደንብ አለ፤</u>

ሶስተኛ ምእራፍን ሲያነብቡ፣ አሜሪካአዊው ካር ስለ ባል እና ሚስት ማውራቱን ሲያብራራ፤ የአዳም ማስታወሻ (Extracts from Adam's Diary) እና የሄዋን ማስታወሻ (Eve's Diary) እሚያስታውሰን ነው። መመሳሰሉ እጅግ የበዛ ሆኖ ስናነብብ፣ ፈገግታ አጫሪነቱ እና የጽሑፍ ርዝመቱ ብቻ ይቀነስብን አለ። በእርግጥ የተፈጥሮ-ኑባሬ (state of nature) ሲጠና፣ እነእዛ ማስታወሻዎች ብቅ-ባይ ትርክትዎች ናቸው። ገብረሕይወትን አንባቢ እነእዛን አጠርየ የአሉ ማስታወሻዎች ከአከለ፤ ትልቅ ግብዓት ይሆንለት አለ።

<u>፭) የመጽሐፍ ቅንብር</u>

በደራሲው የአልተፈጸመ በመሆኑ፣ መጽሐፉ አልተቀነባበረም ማለት ከባድ ኩነና አይሆንም። ቢፈጽመው የተሻለ ነገር እንመለከትበት ነበር ብለን እንገምት። ዞሮዞሮ አሁን እንደ አለው፣ ቅንብሩ ገና የአልተፈጸመ ነው። ለምሳሌ፤ ማውጫ የለንም።

ዳግመኛ፤ አራተኛ ምእራፍ አርእስት አለው። የቀደሙት ግን ስለአላገኙ፣ የተከተሉትም እኩል ስለሌሉአቸው ወጥ አያያዝ የለም። ይህ ሁሉ የአርትዖት ስራ ደራሲው ፈጽሞት የአሳተመው መጽሐፍ ቢሆን ኖሮ ይስተካከል እንደነበር እንገምት አለን።

<u>፮) የውጭ ንግድ ተፅዕኖ</u>

በተለይ ምእራፍ ስድስት፣ ከእውቀት የአበዛ ማህበረሰብእ ጋር መነገድ ኪሳራ ነው፣ እውቀት የሌለው ተበድሮ እሚከፍል እና የወደፊቱን እየሚጠጠ ዛሬ እሚከፍል ነው በአለው ትንታኔ ላይ አንድ የጨዋታ ግጥም ትውስ ይል አለ። መጋቤ አእላፍ መከብብ አጥናው ሁለገብ የአእምሮ ማዝናኛ፣ የ 1976 ዓም. ህትመቱ ላይ በምእራፍ ስድስት ስለ ስራ ክቡርነት ይነግረን አለ። ሃሳብዎችአቸው እሚስማሙ ሲሆኑ፣ (ከአልተሰራ ትርፍ እንደ ሌለ ለመስራትም እውቀት ማስፈለጉን በእየፊናአቸው ይነግሩን አለ) በምእራፉ ሁለተኛው ግጥም፣ ግን፣ የቅኝ አገዛዝ የኢኮኖሚ ቀውስ እሚለው ግጥም፣ መልእክቱ፣ ከአልተሰራ የስነምጣኔ ቀውስ ወደ ባርነት እንደእሚያደርስ ይነግረን አለ። እንሰሳዋ ከአዳኝዎች ወደ ዋሻ አምልጣ፣ እረሃብ ሲንጣት ወጣች፣ ተገደለች። አፍሪቃም በችግርዎቿ የተነሳ በሃብታምዎች እንደ አሻ መደረጓን ነግሮ ማምለጫው፣ ጠንክሮ መስራት

እንደሆነ ይነገር አለ። ይህ ከያዝነው መጽሐፍ እጅግ የተያያዘ እና እሚያስተጋባ ነው።

፮) የአውድ ወይም የእይታ አግጣጫ

የመጽሐፉ ሃሳብ የማንከባለያ አውድ ወይም የእይታ አግጣጫ (point of view)፣ የገጠር አርሶ አደሩ አኗኗር ያም ገና በሃያኛው ክፍለዘመን መግቢያ የነበረው ነው። በተደጋጋሚ እሚነሱት አብነትዎች፣ ትንታኔዎችን ማስረጫ ነጥብዎች፣ ወዘተ፣ ነጥብአቸው፣ የዘመኑ አኗኗር ነው። ስለእዚህ የጠራ ሊቅአዊ (academic) ወይም ነቢብአዊ (theoretical) ውይይት ላናገኝ እንችል ይሆን አለ። የስነምጣኔ እእና አስተዳደር ነጥብዎች ውይይትዎቹ ተግባርአዊ አብነትዎችን ሲዘረዝሩ፣ ለዛሬው 21ኛው ክዘ. የአስተዳደር እና ስነምጣኔ እንቅስቃሴ እውነታ እምብዛም አያግዙም ማለት ነው። ግን፣ አንድም ታሪክን ለመማር ለእሚፈልግ አውዱን እያብራሩ የአስተምር አሉ፤ አንድም ሃሳብዎቹን ለማጠንከር ምሳሌዎቹን ወደ ወቅቱ እውነታ ነጋድራሱ ሲወስደን የከፋ ነገር አያገኘንም። ዞሮዘለሮ ነቁጥዎቹን ለማግኘት ቀለል የአሉ ሆነው እምንገነዘብአቸው ሆነው እናገኝአቸው አለን። እንደ እይታ ግን፣ መገንዘብ የአለብን፣ መጽሐፉ፣ በ1900ዎቹ ወይም ቀደም ብሎ እንደ መረቀቁ፣ ወቅቱን እንጂ ዛሬን በአውዱ አያስመለክተንም።

፯) የዛሬ ድረስ (ረዥም) ችግርዎች

መጽሐፉ፣ ከፍተኛ ግርምት ጫሪ ነው። ዛሬ ድረስ መቶ አመት የአለፉ ችግርዎችን ያስመለክተን አለ። የኢትዮጵያ ማህበረሰብእ፣በወቀ ችግርዎች መሰቃየቱን ይነግረን አለ። የሃብት እኩልነት መጥፋቱን ሲገልጥ ገና በ1900ዎቹ ያ ከነበረ፣ በበዓሉ ግርማ የሀሊና ደወልም እንደ ተገለጠው ከእየሬስቶራንቱ እየወጣ ህዝቡ እሚያገሳው መንገድ በወደቀው ከሆነ፣ በደርግም ሆነ በአሁን ወቅት፣ እኩልነቱ እየተራራቀ ሰው በጠለቀ ድህነት እና ሃብት ተራርቆ አለ።

የአለመማሩ ጉዳይም የሀገር ስር ችግሩ ሆኖ አለ። ከውጭ ሀገር ዝምብሎ ስርአትዎችን ማግበስበስ ሲኖር፣ ውጤት ግን የይሰጠንም። ገብረሀይወት ያንን ያስጠነቀቀው መቶ አመቶች ቀድሞ ነው። ቀድሞ መማር አድና መሰልጠን እንጂ በዘመንዎች የተከማቸን ስርአት በአንዴ እኔ ላምጣው ሲባል ሀገር ሲጠቅም አለመመልከቱን አሳስቦ ነበር። ዛሬ ድረስ ፍልስፍና፣ ተሞክሮ፣ ስርአትከ ከውጭ ሲመጣ፣ ሀገር ግን ሲዘምን አንመለመትም።

የባለስልጣን ቸልተኛነት፣ አለመማር፣ አላዋቂነት፣ አለመጨነቅ፣ ስንፍና፣ ግድየለሽነት፣ ነገንአለማሰብ፣ እንዲሁም ሀብትን መሰብሰብ እንዲሀጀ ድሮ የአሳሰበ ነው። ከእዛ ጀምሮ እስከአሁን ይህ ችግር የሀገር አጥፊ ሆኖ እየጎዳን አለን። አንድአርግአቸው ፅጌ ሁሌ እንደእሚለው፣ ባለስልጣኑ በልዩልዩ ጥቅምዎች ብዙ ሀብት እየአጋበሰ የእሚኖር እና የካድሬ ስርአቱም ሀብትን ለባለስልጣኑ እንደ ሰጠ የእሚገኝ ተወቃሽ ክፍል እውነታ ነው። ሀገርን የበዘበዘ አስተዳደር አልተቋረጠም ማለት ነው።

የእርሻው ጉዳይን አለማተኮር ዛሬ ድረስ መንግስትን እህል እስከመለመን የአበቃው ሊያውም በቋሚነት ነው፣ ትልቅ ሀገርአዊ ህጸጽ ሆኖ ቀጥሎ አለ። ገብረሀይወት ግን መንግስት ከምንም ቀድሞ እርሻን ከአልያዘ ሀገሩ ያንን ይጋፈጣል ብሎ የአሳሰበ ነበር የውጭ እቃ አምጥቶ መሸጡም የተለመደ እና የማይጨንቀን ከመሆኑ በላይ፣ ከውጭ እሚገባው እቃ በአይነቱ ተባብሶ አለ። እንደ ገብረሀይወት ፍራቻ የዘመነ ቁስ ከማምረት እና ማስገባት ይልቅ፣ በእዚህ ዘመን ነጠላ፣ መስቀል፣ ቅዱሳን ስእልዎች፣ ወዘተ. እንኳ ከውጭ ተመርተው እሚገቡ ሆነው አለ። ሀገር እንዲቀየር፣ በውስጥ ማምረት እሚለውን ማስጠንቀቂያ የዘነጋው መንግስት ጭራሽ ነገሩን አብሶት እናገኘው አለን።

የህዝቡን ቸልታም የአስመለከተ ነው። ኢትዮጵያአዊ ጭንቅየለሽ፣ ጌጥ ወዳጅ፣ ነገን እማያርቅ እና የእማየደመለከት እንደሆነ ይናገር አለ። ህዝቡ ማምረት እና ማወቅ አይፈልግም። የአገኘው ጌጣጌጥ ትልቅ ነገሩ ነው። እሚወድደው ነገር ሁሉ ተራ ስለሆነ፣ በደንብ መሰልጠን እና መገራት እንደአለበት ይመክር አለ። በቀረ ረዥም መዳዝ እና መድረስ እንደእማይችል ይናገር አለ። ያ፣ የዛሬ እውነት ነው። በሰለጠነ ዘመን እንኳ ህዝቡ ለመሰረትአዊ እና ዘላቂ ስልጣኔ ዴንታ የለሽ እና ከውጭ የአገኘውን አግበስብሶ እሚኖር ነው። የመሰልጠን እና መማሩ ነገር ጫፍ አላገኘም።

የአብሮ መስራት፣ መሰረተልማት ማቆም ማሰልጠን እና እውቀትን መጨመር፣ ወዘተ. ስራዎችን በመቶ አመትዎች ሳንከውን፣ በአሳዛኝ የረዘመ የህዝብዎች ትውልድ መጥፋት እና መተካት፣ ምንም የበሰለ ህክምና አስተዳደር እና ስንምጣኔ ሳያገኝ፣ እየተሰቃየ የአለ ሀገርን እንመለከት አለን። የገብረሀይወት ባይከዳኝ እጅግ ብዙ ሃሳብዎች፣ መነሻ መፍትሄዎችአቸውም ማንም ሳይነካአቸው አሉ። መፍትሄነትአቸው ግን፣ የእሚቀር አየደደለም። ከመቶ አመትዎች ጀርባም ትዮጵያ ለማደግ ብትነሳ፣ ከሶስት መቶ አመትዎች ጀርባ የተፃፈውን ይህን መጽሐፍ በአንዳንድ ዋናዋና ሃሳብዎች ማድመጧ አይቀሬ ነው። በሌላ ቋንቋ፣ ይህ ሀገርአዊ መዝረክረክ፣ ምእት የቆየ ምእት የተመከረ እና የአፈነገጠ ነው።

፰) ደግ እንጂ ፍፁም አይደለም

መጽሐፉ በአማርኛ ብሎም በተፃፈበት ዘመን መጻፉን ስናስተውለው፣ እጅግ ደግ ትትረት ሆኖ እምናገኘው ነው። በተለይ

ደራሲው ጨርሶት አለማለፉንም ስናስብ ትልቅ ስራ መሆኑን እንመለከት አለን። ግን፣ እጅግ የበሰለ ነው ብሎ መውሰድ ከባድ ነው። በአማርኛ እሚገጥመን መጽሐፍ አይኑር ወይም የይብሰል እና አይገኝ እንጂ፣ ደግ መጽሐፍ ግን ብንፈልግ እናገኝ ዘንድ እሙን ነው። ሃሳብዎች፣ በደፈና፣ በአልተሰናሰለ፣ በአልሰመጠ፣ ወዘተ. መንገድ መቅረብአቸው ግልጥ እና፣ መጽሐፉን ከፍፁምአዊነት ወደ ደግ ደረጃ እሚያወርዱ ናቸው። ይህ እጅግ ደፈናአዊ የትችት ነጥብ፣ ጠቅላላ ነው እንጂ በእርግጥ አልተዘረዘረም፡፡